

Indholdsfortegnelse

FORORD.....	2
INDLEDNING.....	3
DEN FASEOPDELTE METODE.....	4
SOM PROJEKTETS IDEGRUNDIAG.....	4
DE UNGE.....	5
DIAGNOSER.....	7
HVOR VILLE DU HAVE VÆRET, HVIS DU IKKE VAR HER?.....	9
OBSERVATIONSBEGREBET.....	9
OBSERVATION - OGSA AF DE SKJULTE POTENTIALER.....	11
OVERIDENTIFIKATION MED DE UNGE?.....	13
PERSONALET.....	14
HUSET.....	15
TURE UD AF HUSET - DET INTIME LIV I BILERNE.....	19
OVERRASKELSESMOMENTET.....	21
"MANDSOPDÆKNING" OG "MENNESKEMUR"?.....	22
ET KRIMINELT FORLØB.....	23
OVERVEJELSER.....	25
FASERNE.....	26
OPLEVESESTUR.....	30
HVOR ER DE UNGE NU? Efterskrift d. 4.5.97.....	32
VURDERENDE KONKLUSION.....	33
KRITIKPUNKTER.....	36
HVAD ER DET DER VIRKER? NOGLE HYPOTESER.....	37
Bilagsmateriale:.....	41

"Vi er alle de fyre,
vore mødre advarede os imod."

Brendan Behan

FORORD

På baggrund af bevillinger fra henholdsvis Socialministeriets DASK-pulje og Egmont Fonden, påbegyndte Benny Lihme i august måned 1996 indsamling af data (deltagerobservation + interviews) til brug for en beskrivelse af Solhavens pædagogiske metoder. Et årsværk som vil blive afviklet over en toårig periode med forventet publikation af det færdige resultat efteråret 1998.

Undervejs i denne proces blev det besluttet at koble Lihme på Solhavens forsøg med at udvikle en mere relationsbaseret og pædagogisk fokuseret form for observation end den gængse, som den kendes fra de sikrede institutioner. Et fire måneders forsøg med pædagogisk-psykologisk observation i en faseopdelte model under åbne pædagogiske former i et helt almindeligt hus i Hvalpsund. Nærværende rapport er en beskrivelse af dette arbejde.

Når vi fra Solhavens side ønsker rapporten udsendt til en bredere kreds af fagfolk og socialpolitiske beslutningstagere, er det fordi vi finder projektets resultater opløftende. Og fordi vi gerne vil rejse en debat om de traditionelle måder at lave pædagogisk-psykologisk observationer på. Ikke mindst finder vi, at de resultater rapporten tegner, må siges at stille spørgsmålstegn ved den hævdede praksis, at observation af denne gruppe af meget vanskelige unge nødvendigvis skal finde sted under indespærrings-forhold.

Rapporten har endvidere fået en utilsigtet aktualitet i forbindelse med Regeringens såkaldte "voldspakke", ikke mindst i relation til planerne om oprettelse af en særlig lukket behandlingsinstitution med ca. 10 sikrede pladser til meget behandlingskrævende unge under 18 år.

Benny Lihme fandt ud fra Hvalpsund-projektets erfaringer, at planerne om en sådan særligt sikret lukket "superinstitution" (som den hurtigt blev døbt i medierne) umiddelbart forekom kontra-indiceret. Og han skrev en kronik herom i Politiken ("Voldspakken i Hvalpsund", d.24.1.97, jvfr. bilag 1), samt udarbejdede et notat på opfordring fra Socialministeriet (sammen med psykologen Knud Erik Pedersen) til brug for diskussionerne i den af Ministeriet nedsatte arbejdsgruppe, som inden udgangen af maj måned skal barsle med en nærmere plan for denne del af Regeringens "voldspakke".

Til denne arbejdsgruppe, med repræsentanter fra Amtsrådsforeningen og Københavns og Frederiksberg Kommuner, har Socialministeriet endvidere udpeget Solhavens daglige leder Søren Virenfeldt.

For rapportens ordlyd og konklusioner svarer kun forfatteren.

Solhaven's projektgruppe, Farsø i maj 1997

Søren Virenfeldt
daglig leder

Jørgen Toft Kristensen
socialrådgiver

Pia Skov
socialrådgiver

Karsten L. Pedersen
pædagogisk konsulent

INDLEDNING

§66-opholdsstedet Solhaven i Farsø i Himmerland har efterhånden 10 års erfaring i at arbejde socialpædagogisk med meget adfærdsvanskelige unge, som er opgivet af det øvrige behandlings- og anbringelsessystem. Af de 60 elever som har været gennem, resp. er i gang med et ophold på Solhaven, har det store flertal haft prædikatet "uanbringelig". I skrivende stund er der 13 elever anbragt med hhv. fem og to gange fire elever fordelt i tre separate, men samvirkende huse som tilsammen udgør grundenhederne i Solhaven. Hertil kommer syv eksterne elever i forskellige faser af deres udslusning. De har alle en selvstændig bolig, samtidig med at de fortsat er i Solhavens regi med fast kontaktpædagog tilknyttet.

Gennem en årrække har Solhaven konstateret, at det skriftlige materiale som har ligget til grund for bl.a. anbringelserne i Farsø, har været fagligt utilfredsstillende. Mens de psykologiske udredninger i de unges sagsmapper for det meste har virket omfattende og fyldestgørende, har redegørelsen for de hidtidige og anbefalede fremtidige pædagogiske tiltag overfor de unge virket underbelyst og mangelfulde. På den baggrund tilbød Solhaven i 1996 forskellige kommuner et projekt med pædagogisk/psykologisk observation i åbne pædagogiske rammer som alternativ til de gængse observationer foretaget på de sikrede institutioner i en uskøn sammenblanding med disse institutioners dominans af varetægtssurrogatfængslede unge.

Der kom umiddelbart reaktioner fra forskellige kommuner, som ønskede at benytte sig af tilbudet. Behovet for sådanne observationer var der åbenbart, og d. 1. august 1996 startede Solhaven det projekterede forsøg med fire unge i et lejet hus i hovedgaden i Hvalpsund. En 10-12 kilometer fra grundenhederne i Farsø og blot et par stenkast fra Limfjorden og den lille, men trofaste færge til Salling.

Undertegnede, der i forvejen var i gang med et to-årigt deltagerobservations og dataindsamlingsforløb i forbindelse med arbejdet på en bog om Solhavens pædagogiske metodik (gennem bevillinger fra Socialministeriet og Egmont Fonden), blev koblet på Hvalpsund-projektet. Den følgende rapport er således først og fremmest baseret på min færden og deltagende observation i projektet, samt to gruppeinterviews med de unge. Der er dels tale om en selvstændig og afsluttet rapportering, dels et materialegrundlag til et kapitel i den afsluttende bog om Solhaven (som forventes færdig ultimo 1998).

Deltagerobservationen i Hvalpsund-projektet har strakt sig over i alt ca. 14 dage. Af praktiske og økonomiske grunde var det ikke muligt for mig at observere under hhv. indslusningsperioden og projektets tre ugers fællesrejse til Tyrkiet. Nærværende rapportering giver sig på den baggrund ikke ud for at være hverken fyldestgørende eller videnskabelig, men skal ses som et pædagogisk og gruppeorienteret supplement til de individuelt udarbejdede rapporter med konklusion og forslag til hver enkelt unges fremtidige anbringelse og behandling.

Hvad angår deltager-observationens to sammensatte elementer, var jeg til tider mere observerende end deltagende. På andre tidspunkter forholdt det sig omvendt (snakkede og diskuterede med de unge, spillede fodbold og badminton med dem og personalet, blev introduceret og belært om pool-spilletts finesser osv.).

I starten var de unge rimeligvis skeptiske overfor min tilstedeværelse, selv om den skulle være behørigt introduceret af personalet og gennem en rundsendt skrivelse, hvor jeg præsenterer mig selv overfor alle i Solhaven-regi (se bilag 2). Jeg blev lynhurtigt tituleret "journalisten", en snedig tredjepersonsbetegnelse som begge parter kunne være tilfredse med. På den ene side signalerede denne betegnelse en distance, som var til at leve med. På den anden side lå der også en accept, for så vidt journalister skønnedes at være et folkefærd, der kunne bruges til at rive op i magthavernes skatten og valten med folks liv, kunne beskrive social uretfærdighed, overgreb m.v.

Med en klar og ikke helt urimelig reference til min fysiognomiske, overvejende mavemæssige, lighed med en TV-stations vejrprofet, brugte et par af de unge især i starten desuden betegnelsen

"Voldborg" om mig.

Fra midt i projektperioden og tiden ud, blev jeg dog gennemgående kaldt ved mit fornavn. Der havde dels fundet en gensidig tilvænningssted, dels havde jeg "fedtet" mig ind hos de unge i forbindelse med det første gruppeinterview, jeg havde med dem. Det var på ingen måde givet på forhånd, at de unge uden videre satte sig rundt om et bord i en hel time og svarede høfligt på mine spørgsmål. Når de alligevel gjorde det, helt uden personalets medvirken, og ovenikøbet to gange, kan en medvirkende faktor være, at jeg dels lagde en hundredlap på bordet til indkøb af cola og snacks, dels havde stillet sening af nogle medbragte videofilm i udsigt efter overstået interview (den australske ungdomsbande- og racismefilm *Romper Stomper* og den amerikanske hip-hop bandefilm *Juice*).

Jeg er stort set ubekendt med personalets reaktioner på min tilstedeværelse. For så vidt angår mit generelle forehavende på Solhaven, har der været en generel åbenhed og interesse overfor at få Solhavens pædagogiske metodik sat tryk. En åbenhed og velvilje som jeg også følte kom mig til del i forbindelse med Hvalpsund-projektet. Men da hele konceptet jo byggede på det konstante og totale samvær mellem ansatte og unge, har der ikke været tid og praktisk mulighed for at føre separate systematiske samtaler med de ansatte hen ad vejen.

Ideelt set ville det have været mere tilfredsstillende at have lavet systematiske interviews med samtlige ansatte umiddelbart efter projektets afvikling. Lige som det ville have været yderst relevant at foretage en interviewrunde til de anbringende kommuner og disses professionelle sagsbehandlere for at få evalueret graden af tilfredshed med projektet og de observationsrapporter over de unge, som er konklusionen på observationerne. En sådan tidsmæssig investering har med en enkelt undtagelse (et personaleinterview) imidlertid ikke været mulig, da de ansatte i umiddelbar forlængelse er gået videre i deres job andre steder i Solhaven-systemet. Samtidig ville en sådan procedure, hvor ønskelig den end kunne være, tage tid fra mit egentlige forehavende med at samle data ind til Solhavens generelle virke. Dog skal det anføres, at jeg i marts måned 1997 som observatør lyttede med på projektgruppens afsluttende interne evaluering, og i en vis udstrækning har inddraget data fra dette møde i rapporten.

Som det senere vil fremgå, var samtlige sovepladser fuldt belagt i projektets hus. Jeg boede derfor i et andet Solhaven-hus lidt længere nede af gaden (sammen med en ekstern elev og en Solhaven-ansat, der havde lejet et værelse i dette hus). Typisk tøffede jeg de 50 meter ned til mit hummer ved midnatstid med hovedet fuldt af lyde, indtryk, grin og menneskeligt drama. Og mødte så ind næste morgen, nogenlunde samtidig med projekthusets opvågning.

DEN FASEOPDELTE METODE

SOM PROJEKTETS IDEGRUNDIAG

Idégrundlaget for Solhavens "Projekt pædagogisk/psykologisk observation" hviler på to grundlæggende udgangspunkter. Dels at observationerne af de unge skal kunne foregå under så normaliserende og afdramatiserede former som muligt, dels at de unge i en relationsstruktur præget af en meget tæt voksenkontakt skal bringes i en serie af forskelligartede og målrettede sociale sammenhænge på en sådan måde, at deres reaktioner og handleberedskab kan testes og aflæses til brug for netop de fremtidige pædagogiske tiltag. Hele det overordnede perspektiv med den pædagogisk-psykologiske observation er som bekendt at frembringe et grundlag for at kunne foretage en kvalificeret anbringelse af de unge i umiddelbar forlængelse af observationsperioden (selv om der også i nogle tilfælde fra en kommunes side kan være tale om den mere skjulte dagsorden ganske enkelt at få et pusterum for den unge, trykket på den såkaldte "pauseknop").

Hvad det normaliserede observationsmiljø angår, blev det besluttet at placere projektet i et lejet to-

etagers helt almindeligt hus beliggende tæt op af andre huse i hovedgaden i Hvalpsund. Hensigten var at undgå de velkendte usikkerhedsmomenter som optræder i forbindelse med observation af denne kategori af unge på de sikrede institutioner (presset på den unge forårsaget af selve indespærringen, det kunstige og fra "det virkelige liv" afsondrede totalinstitutionsmiljø, turbulens og subkulturel afsmitning i ungegruppen forårsaget ikke mindst af den jævnlige ankomst af nye unge som er blevet anbragt i en lukket social institution af domstolene som varetægtsurrogat m.v.).

Bestræbelserne på at opkvalificere den pædagogiske dimension af observationen, så den kom på højde med de psykologiske udredninger, fandt Solhavens projektgruppe bedst kunne tilgodeses i en modulopdelt/faseopdelt model. Der blev således arbejdet ud fra følgende fem faser:

Fase 1: Indslusning af de fire unge i sommerhus ud fra samme grundlag som i øvrigt anvendes med enkeltunge på Solhaven, når nye elever starter et ophold. Beregnet til 10 dage.

Fase 2: En højaktivitetsperiode med faste pligter og en struktureret hverdag i og omkring det hus, der nu er taget i besiddelse. Struktureret fritid med megen idræt og tab-vind pres. Generelt gruppeorienteret. Beregnet til fire uger.

Fase 3: En tre ugers oplevelsestur til Tyrkiet med "fart på"-oplevelser og tæt samvær i et lejet hus ude på landet. Seks personaler og fire unge som skal "@9 rystes sammen" under fælles fremmedartede kulturelle forhold. Og hvor personlige sym- og antipartier kan begynde at vise sig til gavn for de fortsatte processer i Hvalpsund efter hjemkomsten.

Fase 4: Trivialitetsfasen hvor der er ro på hverdagen med omdrejningspunkt i en rytme med fast arbejde og delvist struktureret fritid. Den pædagogiske orientering rettes intensivt mod de enkelte unge, som i denne fase får forstærket mulighederne for selvbestemmelse og frihed ud fra den grad af ansvarlighed de har udvist i det daglige.

En psykolog foretager testning og undersøgelse af hver enkelt ung, og den samlede pædagogiske udtalelse udarbejdes med vurdering og anbefaling af fremtidig placering. Beregnet varighed seks uger.

Fase 5: Fortsat fokus på den enkelte unge og dennes fremtidshåb og planer med sit eget liv. Tre uger til placering af hver enkelt ung i et egnet opholdssted.

Projektets samlede observationstid var som tidligere nævnt fire måneder. I praksis afvikledes det som planlagt i perioden 1/8 til 1/12 1996, om end tidsrammerne ikke for alle fasers vedkommende svarede til det budgetterede (som det senere vil fremgå, måtte bl.a. indslusningsfasen forlanges).

Det beregnede personaleforbrug blev sat til én socialrådgiver som projektleder samt 122 dage besat med 751 pædagogiske dage svarende til 6,16 pædagog (hertil fire psykolog-undersøgelser). Prismæssigt gav det en pris per elev per måned på ca. kr. 68.000. En for kommunerne fordelagtig pris, hvis man sammenligner med de sikrede afdelingers godt dobbelt så høje månedspris.

Dog skal det tilføjes, at én af de unge allerede hurtigt i indslusningsfasen viste sig at være så vanskelig, at ekstra personaletimer måtte sættes øjeblikkeligt ind. Den pågældendes hjemkommune var forstående og godkendte en merudskrivning til denne unge.

DE UNGE

Projektets fire unge, tre fyre og en fysisk usædvanlig stærk pige, kendte ikke noget til hinanden på forhånd; to blev anbragt af sjællandske kommuner, to af jyske. På anbringelsestidspunktet var den yngste 14 år, den ældste 17 (den yngste blev dog 15 under sit ophold). De unge var ikke blevet særligt godt underrettet om det program, de nu skulle indgå i. To af de unge hævdede, at de overhovedet ikke havde fået at vide, at de skulle tilbringe de næste fire måneder i Nordjylland (den ene af dem blev afleveret til Solhaven i Billund Lufthavn af to pædagoger fra Frederiksborg Amts

side 5/42

døgninstitution Sølager, med hvem han havde været på en specialtur til La Santa Sport på Lanzarote p.g.a. overvældende hektisk kriminalitet i den by han kom fra).

En anden ung kom direkte fra Blegdamsvejen Fængsel i København, en fra den sikrede institution Koglen ude på den jyske hede, mens den sidste blev anbragt via hjemkommunen efter et afbrudt ophold i familiepleje og med et angiveligt presserende behov for en "stærk" voksens støtte og hjælp i en fire måneders periode.

Alle fire unge var beskrevet som meget vanskelige unge, der havde svært ved at styre sig selv. For tre's vedkommende var betegnelsen "farlig" brugt i sagsakterne, herunder i forbindelse med vold og voldsomheder.

En af de anbragte var med nord-afrikansk og muslimsk familiebaggrund, en anden fra et blandet thailandsk-dansk ægteskab med opvækst sine første syv leveår i Thailand (og sidenhen i Danmark med den ikke-dansk talende thailandske mor, mens faderen nu arbejdede på Grønland). For disse to's vedkommende såvel som de to med ren dansk baggrund gælder det, at der har været tale om urolige og belastende opvækstvilkår (de to fra etnisk blandede familier havde begge mindre søskende, som også var anbragt udenfor hjemmet).

En gennemlysning af de fires sagsakter tegner et broget og udsigtsløst billede. Utallige foranstaltninger for især de tre's vedkommende har været forsøgt uden at anstrengelserne ser ud til at have ført til de ønskede resultater. Dette er unge som er blevet marginaliseret og udstødt i flere led. Et kig ind i deres sagsakter, dette særprægede men i disse sammenhænge også uomgængelige "udstødsens bogholderi", siger ikke nødvendigvis den hele sandhed om disse unge. At deres personligheder og adfærd har stået i et modsætningsfyldt og krisepræget forhold til de sociale omgivelser, at de sociale relationer har været defekte, er dog en sammenfattende konklusion, som ikke umiddelbart står til at rokke.

I det følgende skal der gengives nogle typiske uddrag fra de unges sagsakter, som ikke bare siger noget om de unge. Men også siger noget om, hvorfor omgivelserne har måttet ty til udstødning i en form for social nødværge:

- "A har et voldsomt temperament, blokerer når han er gal blev meget hurtigt vred i skolen og fløj på den første den bedste, selvom vedkommende ikke var direkte årsag til hans vrede. Han var fuldstændig ligeglad med, om modstanderen var meget større, stærkere og ældre... kan blive aggressiv som et lyn fra en klar himmel, selvom ingen havde gjort ham noget. Han har præsteret at gå på en gruppe fremmedarbejdere - 3-5 unge - der truede med kniv. Hvis der er voldsscener eller blodige scener i TV, morer A sig højlydt ("vildt fedt"). Musik skal helst være heavy metal med tekster om død og vold. Har forsøgt sig med hash og lightergas (blev bortvist fra efterskole fordi han "blev taget i at ryge hash"). Indre kontrol er svag

- "B's 10-11 skoleskift (iblandet fravær) har hovedsagelig været foranlediget af hans voldsomme temperament og trusler om vold/vold. Han har dagligt været involveret i slagsmål med større og ældre elever. Han lavede aldrig lektier og truede/slog lærerne, hvis de irriterede ham, eller han ikke kunne få lov til at gøre, som han selv ønskede. Hans forbillede idag er rockerne og normer som respekt, frygt, hævn og vold. B er selv angst udenfor en gruppe og søger fællesskabet.

B beskriver, at han har røget massivt hash siden han var 12 år. Han har været tilknyttet en bande i adskillige år, som han beskriver som "sortjakkerne". Han erkender, at han i flere tilfælde har været i besiddelse af våben og har misbrugt speed og ketogan samt drevet omfattende pushervirksomhed. Beskriver at han bliver voldelig af speed. Andre observatører beskriver, at B også bliver voldelig af spiritus.

Har haft et enormt pengeforbrug finansieret gennem tyverier, herunder villaindrub og misbrug af moderens Dankort dom på et års fængsel for tyveri og vold med kniv. Fuldblindelsen af de sidste 9 måneder bortfalder efter en prøvetid på to år med tilsyn af Kriminalforsorgen og ophold på en

behandlingsinstitution."

- "C fremstår som normløs og amoralsk. Truet og slået moderen, hvem han kan finde på at betegne som "en klam rotte" (faderen fraværende). Arbejder primært for at få dækket sine egne behov umiddelbart. Har et stort antal bekendte, men stort set ingen venner blandt indvandrerdrengene og danske piger opdelt i forskellige grupper. Aktiviteterne i grupperne har bl.a. været vold, rulning og hashmisbrug. C har røget 8-10 gr. hash dagligt de sidste ca.2 år. Tyverierne har primært været begået for at komme i besiddelse af hash. Har ifølge eget udsagn slået talrige af de små pushere i hashmiljøet ned med henblik på at tilegne sig hash. Har tilstået røveri."

DIAGNOSER

Ordet diagnose kommer fra det græske dia-gnosis, som betyder erkendelse. Problemet omkring Hvalpsund-gruppens diagnoser er imidlertid, at de unge dels har fået mange forskellige og indbyrdes delvist modstridende diagnoser hæftet på sig. Dels at de diagnoser og symptomsamlende klassificeringer som har været taget i anvendelse ikke kan siges at være udtryk for nogen entydig og specifik videnskabelig baseret form for erkendelse, selv om de diagnostiske uenigheder ofte har karakter af nuancer og ubetydelige forskelle i sprogbrug.

Det er altså ikke som visse steder i medicinens verden, at diagnosen udtrykker en samlet objektiv erkendelse, som dels angiver problemets årsag, dels foreskriver den rationelle behandling, som bør sættes ind for at et givent prognostisk bestemt behandlingsforløb kan føre til helbredelse.

Diagnostisk fremstår de unge med andre ord i et til dels tåget og uspecifikt lys, præget af upræcise karakteristikker som i følgende eksempler:

- "flere træk kunne tyde på lettere organiske vanskeligheder, og der kan ses træk fælles med MBD/DAMP-børn, selv om der næppe er tale om denne problematik.... Man kan få indtryk af, at det drejer sig om en bordefine-personlighed, hvor man kan frygte han kan udvikle sig i en pseudopsykopatisk retning...."
- "impulsstyret, jeg-svag med utvetydige træk i retning af en tidlig skadet personlighed. Ingen samvittighedsregulering. Selvindsigt patologisk dårlig."
- "havde X været skolebarn i dag, ville han sandsynligvis have fået diagnosen DAMP".

Som sidstnævnte eksempel antyder, er disse unge fra før DAMP-diagnosens "eksplosion". Og en ivrig DAMP-diagnostisk ekspert ville formodentlig uden større besvær være i stand til at indpasse samtlige fire Hvalpsund-unge under DAMP-diagnosen. En diagnose som nogle fagfolk betragter som entydig og objektiv, mens andre er stærkt kritiske overfor både selve diagnosen og dens pludselige vidtstrakte udbredelse. Forestiller man sig det tankeeksperiment, at samtlige Hvalpsund-projektets unge blev diagnosticeret DAMP, står man stadigvæk med en række ubesvarede spørgsmål til de pædagogiske handleplaner. En annonce i aviser og fagpresse med overskriften "4 DAMP-unge haves - relevante opholdssteder søges", ville formodentlig ikke føre mange svar med sig. Karakteristisk for den behandlingsoffensiv som p.t. er ved at blive opbygget omkring DAMP-diagnosen, er netop at behandlingen er forbeholdt mindre børn op til 10-12 års alderen.

I et behjertet forsøg på at læse på tværs af de forskellige konkrete diagnosticeringsforsøg, for mere tværgående at indkredse en gruppemæssig karakteristik snarere end præcise diagnoser på hver enkelt ung, kan Hvalpsund-gruppen forgrovet karakteriseres i følgende hovedpunkter:

- tidlig relationsforstyrrelser i forholdet til de nære omsorgspersoner.
- varierende grader af tidlig emotionel deprivation, herunder fraværende fædre.
- adfærd præget af aggression og mangel på impuls kontrol.
- tidlig eksperimenteren med brug af alkohol, hash, piller m.v. Især hashrygning har fundet fodfæste hos alle fire unge som det foretrukne nydelses (-og flugt?)-middel.
- betydelig skoleproblemer rengerende fra skulk til mange skoleskift.

For så vidt angår det tragisk samlende ”omsorgssvigt”-syndrom, kan dette anskueliggøres ved et par uddrag fra nogle af de unges journaler:

A: Moderen kunne ikke forstå, at hun ikke kunne føle kærlighed til sin søn. Hun ønskede at bortadoptere ham, men fik ikke lov.

Forholdet til faderen beskrives som en misforståelse. Hun flygtede fra ham, da barnet var seks uger.

Moderen har nægtet faderen at se sønnen, men denne har heller ikke på noget tidspunkt ytret ønske om at have fast kontakt til sin søn. Sønnen er et par gange rendt tilfældigt på sin far, hvor han har givet drengen penge til slik og is. Når drengen så vendte tilbage efter at have købt det, var faderen væk.

Moderen har ofte straffet drengen korporligt opdragelsen igennem. Hvilket denne imidlertid i dag finder er helt i orden. Forældre må godt banke deres børn, men stedfædre skal ikke prøve på den slags.

B: I hjemmet har han ikke fået opfyldt grundlæggende behov, familiens hunde var ifølge hans eget udsagn vigtigere end ham. Har haft det dårligt hjemme, store problemer i forhold til sin moder, som ikke synes at kunne rumme og forstå ham. Forholdet til stedfaderen, der har været voldelig overfor ham, udviklede sig også helt galt. Brød forbindelsen med sin egen far efter at denne var fuld de 5-6 dage han var på sommerferie hos ham. Tidligere havde han gentagne gange ventet på faderen, når denne havde ”samkvem”, men aldrig dukkede op.

C: Kom til Danmark fra Nordafrika og blev gift med børnenes far, som hun kun kendte perifert (han boede i Danmark inden brylluppet blev arrangeret). Fødte kort efter brylluppet i hurtig rækkefølge de tre børn, som manden aldrig rigtigt interesserede sig for. Han har da heller ikke efter separationen ønsket at have kontakt til børnene. Moderen er altså alen med tre børn i teenager alderen, hvoraf de to åbenlyst trods hende (truer, kommer og går som det passer dem m.v.). Moderen føler tiltagende træt og syg/nedbrudt, spiser meget sovemedicin. En ellers klog og kærlig kvinde, som føler sig skuffet og uforstående overfor, at hendes børn ikke har større glæde over og støtte i deres muslimske baggrund og religion (hun mener at troen styrker ens moral og hjælper til, at man ikke kommer ud i de problemer, som hendes drenge nu er endt i). Har ved hjælp af eksempler fra Koranen forsøgt at forklare drengene, hvordan man skal opføre sig. Hvilket drengene tydefigvis ikke har kunnet tage alvorligt. Koranens leveregler virker på dem alene ved sit gammeldags billedsprog utidssvarende og uvedkommende.

HVOR VILLE DU HAVE VÆRET, HVIS DU IKKE VAR HER?

I det første gruppeinterview jeg foretog med de unge i huset i Hvalpsund, lød et spørgsmål: "Hvor ville I ha' været, hvis I ikke var her på Solhaven?"

En svarede uden tøven "lukket psykiatrisk afdeling", en anden "Blegdammen eller Ringe" (begrundet med at den sociale ungdomsinstitution Sølager angiveligt havde meddelt den pågældende, at de ikke ville ha' ham mere: "De sagde at jeg var farlig for mine omgivelser"). Den tredje unge fulgte trop med formuleringen: "Jeg var også erklæret farlig for mine omgivelser. Pjækkede fra skole, lavede kriminalitet hver dag i København og andre steder. Hvis jeg ikke var her, ville problemerne bare være vokset - jeg ville vel være blevet på Sølager. "De" (alle myndigheds personer i den pågældendes hjemby, BL) vil ikke ha' mig tilbage. Jeg har fået et hav af advarsler".

Formuleringen "de vil ikke ha' mig tilbage" dækker over en generel og yderst tragisk problemstilling for disse unge, som ligner "landsforvisningens" problemstilling. Deres hjem hverken magter eller ønsker dem tilbage. I to tilfælde er det en mor som har været alene med opdragelsesansvaret, der har måttet give op. I et tredje tilfælde ønsker moren og stedfaderen ikke den unge hjem: den unge er angiveligt blevet tæsket som lille af stedfaren, indtil den unge på et tidspunkt har vokset sig så stor og stærk, at det var stedfaren, som fik tæskene. Den fjerde unge måtte end ikke få hans mors telefonnummer at vide (her var "landsforvisningen" så at sige juridisk formaliseret, idet denne unge havde fået et politimæssigt tilhold mod overhovedet at vise sig i hjembyen!).

Den yngste og mindst belastede af de unge forestillede sig, at opholdet på Solhaven "blot" var en observation som den "plejefar" der havde opgivet ham, havde sat i værk med henblik på at finde en ny plejefamilie, for problemet var bl.a. ifølge den unge, at han var selvdestruktiv og eksempelvis havde snittet sig i pulsåren.

På spørgsmålet om hvordan situationen ville være, hvis personalet i huset ikke var dem overlegne fysisk, og ikke havde en lovmæssig hjemlet mulighed for fysisk fastholdelse af de unge, svarede de i munden på hinanden: "attack", så ville vi ryge på dem" o.lign. De to mest hærdede og kriminelt identificerede unge fortalte beredvilligt om pædagoger de havde "banket ned", hvilket fratrukket de værste overdrivelser bekræftes i de pågældendes sagsakter. Ligesom man også i disse desillusionerede stykker under-danmarkshistorie kan læse om de tæv og fysiske mishandlinger, som de anbragte unge selv har været udsat for som børn (i samtlige tilfælde lige indtil den dag hvor de første gang svarer igen med at tæve den forælder, som hidtil har været dem fysisk overlegen).

OBSERVATIONSBEGREBET

Det kan umiddelbart forekomme lidt paradoksalt, at netop unge som i Hvalpsund-projektet af deres kommuner sendes til "observation". Dette ord er jo, som ordbogen fortæller, afledt af "observare", d.vs. observere. Man skal med andre ord iagttagelse, få øje på og bemærke de unge. Hvilket netop har været deres hovedproblem i forhold til det omgivende samfund: de er alt for tit blevet observeret på de forkerte steder på forkerte tidspunkter sammen med de forkerte (og angiveligt i færd med at gøre sig uheldigt bemærket). Hvilket har kvalificeret dem til yderligere observation, denne gang i nogle myndiggjorte og formaliserede observationsammenhænge. Gang på gang er deres personer og adfærd således blevet iagttaget lige fra skolens observationsklasse for børn med adfærdsvanskeligheder til politiets observation og registrering af den kriminelle adfærd i politirapporten.

Når observationsbegrebet bruges i pædagogisk/psykologisk institutionssammenhæng, er der først og fremmest tale om en faglig nedstamning fra den medicinske videnskab og det velkendte

fænomen at blive indlagt til observation på et hospital for at en sygdom gennem længere tids systematisk iagttagelse og undersøgelse kan blive nøjagtigt konstateret. Den medicinske observationsstrategi, herunder den psykiatriske, er logisk nok en "fejlfindingsstrategi", en jagt på kroppens og sindets minus-points. Hvis det syge væv kan lokaliseres, forbedrer det chancen for et vellykket kirurgisk indgreb. Hvis HIV-virusen kan identificeres, styrker det chancen for at udvikle en potent vaccine osv.

Overført på en pædagogisk sammenhæng, kan den medicinske og psykiatriske observationsstrategi imidlertid let komme til at virke kontra-produktiv overfor udviklingen af planer for en mere hensigtsmæssig form for adfærd og et mere integreret følelsesliv hos de observerede. Hvis vi ser bort fra det forhold, at selve den medicinske observation og de betingelser hvorunder observationen foretages kan virke sygdomsfremkaldende eller symptomforstærkende, er det et klart budskab fra Solhavens observationsprojekt, at de betingelser hvorunder observationen foretages ikke i sig selv må fremprovokere unødigt negativ og institutionsbetinget adfærd og følelsesmæssigt kaos hos de observerede. Hvorfor man har brudt med princippet om observation foretaget under indespærringsforhold, hvor de observerede tilmed opholder sig sammen med unge, som politiet dels kommer og afleverer, dels afhenter fordi de skal give møde ved en eller anden domstol (de såkaldte "varetægtsurrogater").

Udover at skulle undgå observation af adfærd som observationsbetingelserne negativt selv har fremprovokeret (institutionsbetinget adfærd/"sekundært afvig"), er det den vellykkede pædagogiske observations opgave at få øje på muligheder og ressourcer hos den observerede. Faktisk tilgodeses et udviklingsbehov bedre ved at jage neutral adfærd og "pluspoints" fremfor "minuspoints". Når talen er om adfærd, fordrer dette ud over et normaliserende miljø en ganske betydelig grad af symptomtolerance. Som det senere vil fremgå i rapporten fra de "pædagogiske nærkampe" i Hvalpsund-projektet, betyder det i praksis, at de synlige og grænsesættende voksne også skal mestre den evne det er at lade være med at sætte grænser. En observations konsekvens er m.a.o. ikke nødvendigvis at den afvigende adfærd skal registreres som noget betydningsfuldt for "helbredelsesplanen". Når det gælder social patologi og adfærd, kan det snarere forholde sig omvendt: at den afvigende adfærd sættes i parentes, da dens registrering alligevel ikke er en nødvendighed for de pædagogiske planer for et ændret adfærdsmønster.

Solhavens pædagogiske observationsprojekt har altså på mange måder udgjort et brud med den medicinske observationsopfattelse, selv om det naturligvis også har været vigtigt at registrere sig de unges problemskabende adfærd. Men mens man gennem hele konceptets opbygning har bestræbt sig på at bortskære så mange institutionsskabte adfærdsformer som muligt, er man ikke gået af vejen for at skabe situationer og målrettede forløb så lig normale samfundsmæssige situationer og forløb som muligt, hvor de unge på en realistisk måde kunne testes og deres reaktioner aflæses. Et princip som allerede ved de unges ankomst i øvrigt blev alvorligt udfordret, idet én af de unge blev afleveret med bl.a. den utvetydige formaning, at han ikke måtte komme i nærheden af knive. Baggrunden var selvfølgelig denne unges dom for knivvold samt nogle truende episoder i forbindelse med de forudgående socialpædagogiske anbringelser, hvor kniv havde været involveret. Hertil muligvis de senere års stigende faglige opmærksomhed og registrering/indrapportering blandt socialpædagoger til myndigheder og faglige organisationer af klienters vold og trusler om vold.

For Hvalpsund-projektets vedkommende afstedkom en sådan henstilling fra den anbringende instans imidlertid et dilemma. Ideen med at observere de unge under så normaliserende former som muligt, indebar jo bl.a. at de unge skulle have del i pligter og ansvar for daglig husholdning og madlavning på linje med/sammen med de voksne (observationsprojektets grundlæggende relationelle dynamik). Det endte da også med, at man tog advarslen om denne unges farlighed til efterretning, men i øvrigt ikke lod det komme til indgreb i projektets idegrundlag og praktiske udformning. Den pågældende unge havde således hele projektperioden igennem fri adgang til dræbende knive, uden at der kom andet end lidt viferi og episodisk pusten sig ud af det.

Spørgsmålet om de unges "farlighed", og projektets forsøg på at undgå de dermed forbundne traditionelle modforholdsregler/optrapninger ("institutionalisering"), pressede sig også på i forbindelse med en anden af de unge. Denne måtte efter to ugers ophold på en af de sikrede sociale

institutioner placeres udenfor denne institutions rammer. Den pågældende havde flere gange angrebet personalet fysisk, havde ophobet en samling potentielle våben omkring sig (dolk, hobbyknive m.v.) og truet de øvrige elever i en sådan grad, at man fandt det sikkerhedsmæssigt uforsvarligt at beholde vedkommende. Som sluttede sit ophold på denne lukkede institution med en tvangsindlæggelse på en voksenpsykiatrisk afdeling ved hjælp af læge, politi og ambulance.

Især i starten af sit ophold i observationsprojektet var den pågældende meget fysisk i sine kontaktformer. Brugte ofte skub, kild, nap, en hånd på skulderen eller deciderede voldsomme slag for at komme i kontakt med de voksne.

Som altså valgte at opfatte selv de hårde slag som kontaktforsøg og ikke vold. Den "pædagogiske medicin", svaret på disse kontaktforsøg, var netop masser af kropslig kontakt og at personalet aldrig lod den pågældende mærke, at man var bange for "fysisk nærvær".

Fysisk nærhed fremfor frygtssom afstand synes at være den mest klare kommunikationsform i forhold til en sådan ung. Altså to skridt frem mod den unge fremfor ét tilbage, når denne pustede sig op. Og så blev den pågældende ellers overøset med fysisk kontakt i form af tumlen og slåssen for sjovt, sidde tæt op af den unge når der blev set TV og video, kildeangreb, men også ømme/glade omfavnelser. På et tidspunkt hvor personalets relation til den unge var tilpas udviklet, endvidere massage af især den unges nakke- og skulderregion.

OBSERVATION - OGSA AF DE SKJULTE POTENTIALER

Uden at være dumdristige eller problemformnægtende, må det i parentes bemærkes, at Solhavens personale sammenlignet med meget andet døgnpædagogisk personel er meget tilbageholdende med at fokusere på og registrere de unges voldsomheder og især trusler om at være voldsomme. Dels ser man det som noget af en banalitet, da det jo er en del af baggrunden for at flere af de unge overhovedet er anbragt på Solhaven! Så hvad skulle ideen være i at beklage sig over og registrere, at de adfærdsvanskelige rent faktisk er adfærdsvanskelige? Dels er der den pædagogiske begrundelse, som også omfattede Hvalpsund-projektet, at det mest interessante ved de unge ikke bestod i deres "dæmoniske" og mørke sider. Men netop i de mere skjulte neutrale eller ligefrem positive potentialer.

I Solhavens projektbeskrivelse blev den normaliserende og relationsbaserede observationsstrategi beskrevet med formuleringer som "at høste erfaringer med forskellige udvalgte pædagogiske tiltag", "målrettede undersøgelser af reaktioner på/i forskellige pædagogiske situationer", oparbejde en "vejledning i hvilke pædagogiske tiltag der findes anvendelige overfor den unge i den fremtidige anbringelse" o.s.v.

Hertil skal føjes den helt grundlæggende dimension, at observation i et projekt som dette ikke kan adskilles fra behandlingsindsatsen eller de pædagogiske påvirkninger. "Vi ville ikke bare observere, vi ville også ha' lov til at behandle og danne/påvirke dem", som én af pædagerne udtrykte det. Hvortil det kan tilføjes, at en passivt tilbagelærende observationsstil i et hus med fire så vanskelige unge, givetvis ville have gjort pædagerne værdige til prædikatet "selvmordspiloter". Netop den sikkerhed i opdragelsesarbejdet, som præger de fleste Solhaven-medarbejdere, må formodes at have været af afgørende betydning for observationsprojektets gennemførelse.

Et yderligere principielt forhold, som adskiller den pædagogiske observationsstrategi fra den medicinske, ligger i at opdragelse i en socialpædagogisk sammenhæng som Solhavens, betragtes som et fælles projekt mellem den enkelte unge og de voksne (den unge er ikke et passivt objekt, som kirurgen kan stå og skære i!). Den fremtidige pædagogiske og behandlingsmæssige indsats må altså udtænkes og foregå i et ligeligt samarbejde mellem pædager/behandlere og de konkrete unge, som først og fremmest bygger på, hvad de unge selv rummer, og hvad de selv gør sig af forestillinger og fremtidshåb. Alene ud fra den betragtning diskvalificerer den medicinske observationsform sig selv. Hvis man bare søger efter årsager i den unges tidligere liv som

forklaring på den observerede mistilpasning, så skaffer man sig ikke noget fælles grundlag for den fremtidige handleplan.

Et sådant menneskesyn er ikke kun en filosofisk og etisk størrelse, selv om det også er tilfældet. Det bygger også på den prøvede empiriske erfaring, at forandring for sådanne unge er mulig (Hvalpsund-projektets unge kunne ved selvsyn konstatere hvor godt de øvrige Solhaven-elever klarede sig, bl.a. den eksterne elev lidt længere nede af gaden med en alvorlig voldsdom bag sig, men nu i en god kokkelæreplads, med egen lejlighed, venner og gode damebekendtskaber m.v.).

En observationsrapport bør således indeholde som en helt central kvalitet, at den kan anskueliggøre forandringens og udviklingens potentiale hos den observerede. Og at unge som disse fire i Hvalpsund-projektet på trods af tidligere observationers fokusering på fejladfærd ikke er - og heller aldrig har været! afvigende alle døgnets 24 timer. Når projektmedarbejderne så klart har taget stilling til, at de hverken kan eller vil begrænse deres virke til observation, men også opdrage og behandle, er det selvfølgelig også for at signalere forandringens mulighed ved netop at sørge for, at disse fire unge allerede i forbindelse med observationsprojektets fire måneder får nogle nye positive erfaringer, som kan danne baggrund for de fremtidige former for samarbejde, som de unge skal indgå i med deres anbringelsessteder.

Hvis vi som eksempel tager den af projektets unge, som er dømt for den mest brutale vold (knivoverfald), er det ikke særligt relevant at fortælle ham igen og igen, at den slags adfærd er uacceptabel. Dels ved han det godt i forvejen, dels risikerer man at medvirke i konstruktionen og fixeringen af et rå og rockerlignende image, som denne unge gerne selv ser sig spejlet i. Det bliver pædagogisk set mere interessant, at den selvsamme voldsbølle er bange for insekter og mus og i øvrigt er lidt af en hypokonder. Det er m.a.o. den side af modsætningen i denne unges liv, der har et potentiale for forandring. Og når han igennem projektets fire måneder, på trods af flere provokationer fra såvel personalets side som de andre unge, har oplevet, at han kan være sammen med andre uden at ty til vold, så vil der være håb for at disse perioder kan blive længere og længere.

Forskelligheden i hhv. den medicinske og pædagogiske observationsstrategi kan afslutningsvis illustreres gennem et par eksempler på det skriftsprog, som benyttes i de to faglige traditioner.

En ung som er blevet henvist til Solhaven i en anden sammenhæng, omtales således af Justitsministeriets Retspsykiatriske Klinik konsekvent i tredjepersons form som "observanden" (den der skal iagttages, person under mentalobservation), ligesom den pågældendes mor omtales som "observandens mor": "Observanden har en stor bekendtskabskreds, hvor han oplyser, at han ofte med nogle kammerater køber en kasse øl, hvor de sidder på observandens værelse og nyder disse sammen med høj musik, helst heavy metal. Udover dette oplyser observanden, at han har sit eget stamværtshus og at han går på diskotek

Idealet er klart nok videnskabeligt; det her er den nøgterne og objektive registrering af nogle adfærdstræk hos en ung lovovertræder. Observatøren må ikke involvere sig, og han skal undgå subjektivt ladede tillægsord og udelukkende koncentrere sig om forhold knyttet til det fænomen, de kriminelle handlinger, som har dannet baggrund for henvisningen. Som del af den positivistiske lægevidenskab, skal retspsykiateren beskæftige sig med de faktisk konstaterede forhold og undgå subjektivt prægede og involverede tilkendegivelser.

Heroverfor kan vi så sætte Solhavens observationsrapporter, hvor der er tale om konkrete personer og ikke "observander", og hvor de unges "ressourcer" og "behov" får en lige så fremtrædende eller mere fremtrædende plads end "problemer" i rapporterne. Som eksempel kan citeres fra Janie's rapport (navnet ændret, BL):

"Janie er en 15 årig pige med mange ressourcer og et generelt sympatisk væsen, der åbner for lysten til at arbejde med hende.

Janie er normalt begavet, hun er nysgerrig og har lyst til at lære. Hun har meget humoristisk sans,

som hun bruger, idet hun holder meget af de mennesker, hun normalt omgås, og hun har stor fornemmelse for, hvordan andre har det.

Janie har vist udpræget evne til at have dårlig samvittighed og vil gerne erkende det, hvis hun selv er gået over stregen. Hun har en veludviklet retfærdighedssans og en del selvindsigt, der samtidig med at hun er i stand til at kunne ændre adfærd til det mere hensigtsmæssige gør, at hun selv kan se en positiv udvikling. Hun har svært ved at give udtryk for glæde over det, men hun udstråler i det daglige alligevel, at hun påskønner, at det er nemmere for hende at kunne slappe af og ikke altid være på vagt overfor voksne.

Janie er oftest meget samarbejdsvillig og vil gerne hjælpe til. Hun er utrolig gavmild og forventer ikke umiddelbart gengæld. Hun bruger mange ressourcer på familie og venner med opringninger, postkort og gaver. Hun er ikke vant til at få lige så meget igen.

Janie kan blive voldsomt aggressiv og komme med meget truende udsagn, men hun har vist sig i stand til at vende aggressionen mod ting først, så hun ikke kommer til at slå på personer.

Hun har udtalt og vist en voldsom lyst til at arbejde med sig selv og sin måde at være på og har givet troværdige erklæringer om at ville arbejde målrettet mod en uddannelse."

Det er Hvalpsund-projektets socialrådgiver som har sammenfattet og formuleret de observations-rapporter, som følger de enkelte unge tilbage til deres kommunale sagsbehandlere og de anbringelsesnetværk, der skal bruge rapporterne som et afgørende hjælpe- og styringsinstrument med henblik på at finde frem til en relevant anbringelse for hver enkelt ung. Socialrådgiveren baserer først og fremmest observationsrapporten på personalets iagttagelser og rapporteringer, ligesom hun selv gennem periodiske vagter sammen med det øvrige personale, kommen-og-gåen i projektet og ikke mindst i rollen som forbindelsesofficer mellem de enkelte unge og deres familie og hjemkommunens sagsbehandler, har udviklet et indgående personligt kendskab til hver enkelt ung.

Desuden gennemgik socialrådgiveren sammen med hver enkelt ung dennes papirer (Journaler, psykologudtalelser m.v.) i koncentrerede og personligt yderst udfordrende 2-3 timers samtaler. Alle fire unge ønskede disse samtaler og erklærede på forskellig vis deres tilfredshed med samtalerne forløb, omend det var forbundet med et betydeligt psykisk ubehag at måtte erklære sig enig i de store træk i sagsakernes fremstillinger. For især to af de unges vedkommende, blev der brugt megen tid bagefter på at bearbejde denne konfrontation med ens eget liv. Det rakte lige fra én ungs oprigtige forbavselse over, at han var blevet smidt ud af så mange forskellige skoler til en mere grundlæggende berørthed over, at det var så galt fat.

OVERIDENTIFIKATION MED DE UNGE?

Som det senere vil fremgå, har hele Hvalpsund-projektet være præget af ildsjæle-atmosfære og pionerånd. Der var ikke bare tale om et stykke rutinearbejde,

der skulle afvikles professionelt, men om et for så vidt voveligt forsøg designet som et alternativ til gængs praksis. Omstændighederne omkring projektet, og viljen til at ville lykkes med det, er givetvis en potentiel fejlkilde, hvis man vurderer det ud fra traditionelle objektivistiske observationskriterier. At være så tæt på de unge, som tilfældet har været det her, hvor personalet i store perioder decideret levede sammen med de unge, kan have den indbyggede risiko, at personalet mister overblikket og det distancerede/nøgterne syn, som er en forudsætning for en rimeligt afbalanceret observationsrapport.

Når rapporterne trods alt ikke er faldet i denne grøft, skyldes det dels socialrådgiverens delvist

tilbagetrukne position og rolle som "lytter" og sparringspartner for personalet, ligesom Solhavens lederteam Søren Virenfeldt og Jørgen Toft Kristensen har fulgt projektet opmærksomt fra sidelinjen og ydet supervision til Hvalpsund-gruppen ved givne lejligheder.

Desuden er der til hver observationsrapport knyttet en selvstændig psykologundersøgelse foretaget af en psykolog fra Himmerlands Rådgivnings Center. Skulle personalets identifikation med den unge i tilfældet ovenfor være kippet over i en for idealistisk retning, kan psykolograpporten være med til at nuancere indtrykket af den unge, jvfr. følgende citat: "Jeg har haft to møder med Janie. Begge dage startede hun møderne med at skælde mig ud og beskyldte mig for at være en af de værste idioter, hun nogen sinde havde mødt. Første dag var begrundelsen, at jeg havde læst hendes personlige journalark. Anden dag var begrundelsen en anden. Hendes aggressioner var stærke, jeg kunne ikke selv tale hende til ro. Kun ved et fast indgreb fra en af hendes velkendte pædagoger, lykkedes det at få hende til at deltage i begge møder."

I den sammenfattende vurdering af denne pige, skriver psykologen bl.a.:

"Man kan sige, at den truende udvikling, som fandtes i tidligere psykologundersøgelser, nu er kulmineret. Janie har i en alder af 15 år udviklet sig til en personlighed med så mange aggressive og truende adfærdstræk, at en række døgninstitutioner har måttet bortvise hende p.g.a. magtesløshed over for hendes adfærd.

Først i Obs-projektet i Hvalpsund synes hun at falde til ro og ses jævnlige både rolig og tryk. Aggressionsniveauet dæmpes."

PERSONALET

Fra Solhavens side var observationsprojektet tænkt som en faglig/menneskelig udfordring med adresse såvel udadtil som indadtil. Dels ville man gerne bevise overfor den faglige offentlighed og de anbringende og politiske myndigheder, at sådanne pædagogisk-psykologiske observationer kunne gennemføres mere tilfredsstillende i en åben pædagogik end på de sikrede institutioner. Dels ville man gerne stimulere Solhavens organisation og personale indadtil med et udviklingsprojekt og afprøvning af nogle nye pædagogiske metodikker overfor en problemstilling, som i en årrække havde optaget stedets ledelse og ansatte.

Projektteamet blev opbygget omkring en erfaren kvindelig socialrådgiver med orlov fra den frie kriminalforsorg og to mandlige afdelingsledere hentet fra to af Solhavens tre basishuse (hhv. 32 og 35 år, begge sporty typer og uddannede socialpædagoger).

Hertil en nyuddannet 26-årig socialpædagog, dansk men farvet p.g.a. vestindisk far. Også han sporty, og som sine to kollegaer typisk på arbejde i afslappet jogging tøj. Denne medarbejder havde udover sin pædagoguddannelse en del yderligere erfaring, bl.a. som dørmænd, og han repræsenterede desuden på en anden måde end sine to mere rutinerede kollegaer en ungdommelig livsstil og jargon, som "talte til" de unge (der udmærket kan være gode tabere i et spil pool, når blot de ser lidt op til vinderen og den "stil" han repræsenterer).

Helt ny i arbejdet med sådanne unge, var en 40-årig, medarbejder fra egnen med en blandet fortid som landmand, skovhugger samt ikke mindst tækkemand. I starten så de unge lidt skævt til denne rendyrkede himmerlænding, som de hævdede ikke kunne tale dansk (og det må være indrømmet de unge af en københavner, at himmerlandsk dialekt reelt kan være vanskeligt at forstå).

Den pågældendes lune og humor samt ikke mindst en ukuelig styrke og energi i den til tider endog meget voldsomme fysiske tumlen og slåssen for sjovt med de unge, fjernede imidlertid hurtigt de fleste "sprogbarrierer". Ligesom det gjorde et mærkbart indtryk på de unge, at lige netop denne medarbejder var så satans fysisk stærk, for "han så jo ikke ud af noget" (i modsætning til de umiddelbart mere sporty kollegaer).

Personalets fysiske overlegenhed og suverænitet i forhold til de unge, vil senere blive mere udførligt omtalt. Her skal det blot nævnes, at i Himmerland reklamerer man tilsyneladende ikke med sine fysiske fortrin. Ingen af medarbejdere var således på nogen måde "John Wayne"- eller body-builder-typer.

Den eneste deciderede fejlvurdering i forbindelse med sammensætning af Hvalpsund-gruppen, skulle vise sig at ligge i valget af kvindelig medarbejder. Det er en generel problemstilling i arbejdet med denne slags unge, at hankønnet er overrepræsenteret både blandt elever og personale. Dels for at undgå et for stærkt "machopræg", dels for at reflektere den 15-årige Janie's behov for et "venindeligt" medspil, ansatte man en 18-årig ung kvinde, som var vokset op som datter af et familie plejepar med adfærdsvanskelige børn i pleje. Hun mente selv at kunne klare selv de værste ventelige former for chikane og mobning, og havde et sundt mod på opgaven. Presset fra elevgruppen viste sig imidlertid at være så voldsomt og sexistisk, at hun brød sammen på jobbet efter kun 10 dage.

Denne indslusningsfase var i det hele taget projektets mest hektiske og kritiske. På den baggrund var det nærliggende at erstatte den kvindelige medarbejder med en mandlig og urokkelig kollega hentet et eller andet sted i Solhavensystemet. Det var imidlertid vigtigt for såvel personale som ledelse at undgå et knæfald for de unges beskidte sprog og adfærd overfor kvindeskønnet i det hele taget. Så man erstattede den 18-årige med en anden, men mere rutineret 46-årig kvindelig medarbejder. Uden pædagogisk grunduddannelse, men med erfaring fra arbejdet med unge fra Vitskøl Kloster, ligesom hun havde arbejdet med flygtninge i Røde Kors regi.

På et tidspunkt, godt 2/3-dele ind i projektførelsen, blev en af de bærende pædagogiske kræfter indkaldt af hospitalet til en alvorlig knæoperation. I hans sted blev en 46-årig langturschauffør ansat og indgik stort set gnidningsløst i teamet. Den pågældende havde tidligere haft vikarjobs på Solhaven, ligesom han ved flere lejligheder med succes har haft en ung fra Solhaven med i sit førehus ned gennem Europa.

HUSET

Med udgangspunkt i Solhavens generelle af-institutionaliseringsfilosofi ("den usynlige institution"), blev observationsprojektet afviklet i et helt almindeligt hus beliggende uden synlige institutionstegn som andre huse på hovedgaden i Hvalpsund. Naboer, grundejerforening m.v. blev hverken spurgt eller informeret om projektplanerne.

Efter indflytningen var der en almindelig "snak over hækken" med den ældre dame, som boede i nabohuset og hvis have grænsede op til projekthusets grund. Hendes reaktion på oplysningen om hvem de nye underlige naboer var, forekom ganske uddramatisk, idet hun ikke mente, at der kunne tænkes noget værre end et tomt hus som nabo (på den anden side var der en indkørsel til bilparkering, som skabte luft til nabohuset der).

Bybilledet i Hvalpsund har de senere år været præget af en del butiksdød og huse med "Til Salg"-skilte i forhaven. Som tidligere nævnt rådede Solhaven allerede over et af disse huse lidt længere ned mod fjorden (med en tilhørende nedlagt og ombygget købmandsbutik, hvor bl.a. undertegnede deltagerobservatør bor under opholdene i det nordjyske).

Projekthusets forside lå direkte ud til hovedgadens fortov. Der er således tale om den karakteristiske form for dansk lillebycharme, hvor forbipasserende som måtte ønske det, kan få et direkte indblik i andre menneskers privatlivsførelse. Projektets lyse hjørnedagligstue vendte lyst og åbent ud til fortovet - og hvis de lokale Hvalpsund-borgere var for blufærdige til at snuppe sig en kigger, så blev de periodisk tvangsindlagt til en "lytter", idet kommunikationsformen i projektet til tider nærmest antog jordskælvsstyrke. Det skete også, at projektet så at sige inddrog fortov og

vej som en slags "udvidet dagligstue" (når en ung ophidset forlod huset for en stund, evt. efterfulgt af en voksen).

Selve huset bestod af 140 m² fordelt på to etager. I gadeplanet var der udover den fælles hjørnestue indrettet et mindre værelse til én ung i en ombygget entre ud til gaden (hvorfor al indgang til huset foregik fra g'ardsiden gennem køkkendøren). Her var garderobe og en telefon til de unges fælles afbenyttelse, køkken samt et badeværelse. Endvidere et mindre personalekontor, hvor døren stort set altid stod åben. En skydedør (uden lydisolering!) skar et stykke af opholdsstuen til brug for dette personalekontor, hvor der også var en sovesofa til en overnattende ansat. Da der altid var to overnattende pædagoger, måtte der laves en ekstra opredning for natten i opholdsstuen.

En trappe førte fra køkkenentreen op til førstesalen, hvor der var tre gode elevværelser og et fælles badeværelse.

En lille annexbygning i den pænt store, men uudnyttede have bag huset, blev brugt til opmagasinering af dykker- og fiskeudstyr m.v., ligesom de unge kunne vaske og tørre deres tøj her.

Der har på intet tidspunkt i projektførløbet været tale om låste døre, alarmsystemer o.lign. Hvad kontroldimensionen angår, har den udelukkende ligget indbygget i den fysiske og sociale tæthed personalet og de unge imellem, som selve relationerne og det fælles liv i huset implicerede.

LIVET I HUSET

På tværs af observationsprojektets rationelle faseopdeling, var der selvfølgelig også noget som hed flydende og uorganiserede lørdag-søndage, som det også kendes fra normaltdansk familieliv. I relation til projektets observationsmålsætninger var sådanne lidt rodede og tilfældige weekender naturligvis af mindst lige så stor strategisk betydning, som projektets mere metodiske og strukturerede dele (ikke mindst fordi de unges kriminalitet, misbrug o.lign. har det med at toppe i weekender). Den professionelle indstilling hos personalet var ikke mindst krævende i disse ustrukturerede forløb, som fordrede stor rummelighed og et minimum af "kaos-angst". Nedenfor følger to uddrag fra min dagbog fra hhv. en af de mere "moderate" lørdage og en mandag eftermiddag:

"7V-apparatet kører fra morgenstunden og A er den mest vibrerendelastløse. Han går på et tidspunkt ned i Brugsen og afleverer gårsdagens brugte (volds) video. For at komme tilbage med en ny video, den seriøse men også meget voldelige new zealandske "Once were Warioi-s" (om den maoriske kulturs uddøen og den medfølgende identitetsløshed, som de unge bl.a. løser gennem dannelse af voldelige bander). Efter at der nogenlunde samlet er blevet grinet af et MrBean show, sættes den new zealand'ske nyser på. A betegner den som en 'grinefilm' Ingen griber ind, selv om det er blevet aftalt, at man skal til årets Cimbrer-fest i Års og bl. a. overvære kåringen af den stærkeste mand i Års. På grund af videofilmen trækker det meget ud, og der råbes og parlamenteres en del, inden man kommer afsted i to biler"

"Klokken er igen blevet "løs tid" Middel nr 1 til bekæmpelse af "løs tid" er tilsyneladende her som i andre sociale lavstatusfamilier at sætte en voldsvideo på. Hvad er det for en kulturpolitik - og hvad er det for et samfund? - som helt ud i de geografiske hjørner af landet leverer voldsvideoer med samme selvfølgelig som mælk og brød.

Sagt på en anden måde: X har været nede og leje en voldsvideo i "Dagli'Brugsen" ("Harley" med Don Johnson og Mickey Rourke). Og mens der siges "vatpik" og "skidesprælle" m.v., råber Y inde ved siden af, at vennens kæreste sgu er "en smatso" 'Hvortil en pædagog råber endnu højere, at det kan han fandme ikke tillade sig at sige om vennens pige osv.

Et karakteristisk råbeoptrin, som er overstået næsten lige så hurtigt, som det er opstået. Alle kan nu nyde voldsvideoen under ordnede forhold. Dvs sidde tæt i hjørne-lædersofaen sammen med pædagogerne - disse videoer er nu engang bedst, hvis de voksne gider se med! Indimellem kaster en krop sig ind over en anden. Der uddeles lårbid og lammere på skulder og overarme. Mens Y nu sidder i lænestolen med pædagog-Karsten bagved. Mens Don og Mickey får de onde til at "skidesprælle" på videoen, masserer pædagogen den unges nakke og skuldre. X råber fra sofaen, at det er hans tur bagefter..."

Det sociale livs udfoldelse i huset på Sundvej havde formodentlig både ligheder med og var meget forskelligt fra, hvad der skete i andre huse med teen-agere på Farsø-egnen (Farsø kommune havde pr. 1. 10. 1996 et folketal på 7.973, hvoraf de knapt 700 boede i Hvalpsund).

Husets indretning og møblering var således ikke påfaldende, men lyst og Ikea-venligt. Nogle vil sige solidt småborgerligt og up-to-date med lyse gulvtæpper, stor hjørnesofa med tilhørende lænestole, alt sammen i sort kvalitetslæder. Et let og lyst spisebord, B&O-fjernsyn med tilhørende video osv.

Lighederne med en almindelig teen-age familie kunne endvidere ses i de voksnes konstante påmindelser om, at de unge skulle huske at tage skoene af ude i gangen, så det lyse gulvtæppe ikke blev svinet til. Der var også de undertiden hidsige diskussioner om brug og især misbrug af den fælles telefon samt triviell ævl om hvilket TV-program, man nu skulle se (og de voksnes afvisninger og begrundelse for at man ikke gad se en ny voldsvideo). Endvidere diskussioner om madens lødighed og det uhensigtsmæssige i at leve af søde og letfordøjelige ting. Lidt parlamentaren om god bordskik og ikke bare rage til sig og kaste maden indenbords, slukke for fjernsynet mens der spises og lignende "normale" danske teen-agefamilie dagsordener.

På den ene side kan det siges, at livet i projekthuset havde store lighedspunkter med så meget andet liv i urolige og vibrerende danske teen-age familier med et TV-apparat kørende i baggrunden. På den anden side var det også meget forskelligt, i og med den kunstige situation som havde bragt disse fire af samfundets absolutte stedbørn sammen i et hus i en lille nordjysk by, som ingen af de unge overhovedet vidste eksisterede forud for deres anbringelse. En af de unge har i et lille prosastykke beskrevet, hvordan det er at miste selvbestemmelsen i forbindelse med en anbringelse langt væk fra eget hjem, kæreste og venner:

*der var engang en lille dreng som
havde et stort problem det var at han
røg for meget hash men da han blev
lidt ældre indså han at det ikke
kunne betale sig at ryge
sin hjerne væk, men der var det for sent
så sent at en dag han vågnede stod
der fire mænd udenfor hans dør
pludselig fandt han ud af kommunen bestemte
over ham i stedet for hans forældre
og at han intet kunne stille op*

fra en der hader livet

Det forhold, at disse unges selvbestemmelse var sat under alvorlig administration, prægede først og fremmest starten af observationsprojektet, hvor især et par af de unge jævnligt tænkte alvorligt på at slippe væk. Det blev da også til nogle halvhjertede forsøg på at forlade det sommerhus i Virksund, hvor projektets indslusningsperiode fandt sted. Dog ikke mere halvhjertede end at det årvågne personale hver gang på de tilstødende skovstier kunne tale og formane de pågældende til at opgive forehavendet. Der har således ikke på noget tidspunkt i projektperioden været tale om egentlige rømninger.

Baggrunden herfor, måske lidt forbløffende de unges frihedstrang og impulsivitet taget i betragtning, ligger formodentlig i flere forskellige forhold. Herunder at projektet i modsætning til de almindeligt praktiserede relativt tidsbestemte observationer på sikrede institutioner, var præcist udmålt og tidsbestemt. De unge kunne altså i deres tanker trøste sig med, at denne "frihedsberøvelse" ville være overstået på et bestemt tidspunkt, i og med at de vidste på dato, hvornår projektet startede og hvornår det sluttede. Den overskuelighed og kalkulerbarhed som ligger i den tidsafmålte projekt- og "kursusform", blev yderligere forstærket af projektets faseopdeling. Da indslusningsperioden først var overstået, fik de unge erstattet projektets afslutningsdato som det faste fixpunkt med datoen for afrejsen på tre ugers oplevelsesturen til Tyrkiet. En rejse som alle de unge så meget frem til.

Som det endvidere allerede er fremgået af interviewet med de unge, var de meget bevidste om, at hvis ikke det var Solhaven som administrerede deres frihed for en tid, så ville det være nogle andre (og meget værre) samfundsinstanser såsom fængsel, lukket institution eller psykiatrisk hospital. Især i starten af det fire månedes ophold var det således en almindelig tankeform hos de unge, at opholdet i Solhaven-regi blev betragtet som "det mindste onde".

Som nævnt indledningsvis, var 'åbenhed og tæt relationel tilknytning mellem unge og pædagoger projektets særkende sammenlignet med de sikrede institutioners måde at lave pædagogisk-psykologisk observation på. Overvågningen af de unge var således ikke en særlig del af personalets opgave. Den sociale kontrol var ganske enkelt indbygget i selve husets struktur og fysiske tæthed og den måde personale og unge var sammen på. De pædagogiske rollekarakteristika i projektet kan i den forbindelse betegnes ved begreber som helhedspræg (i modsætning til segmenteret), involveret (i modsætning til distanceret), eksistentiel (i modsætning til bureaukratisk/regelorienteret) og kontinuerlig (i modsætning til opdelt).

Personalet var i usædvanlig grad synlige for de unge, da de ikke havde hverken fysiske eller symbolske rum for en "behandlerkultur", som de kunne gemme sig bag ved. Hvilket i øvrigt efterfølgende blev noteret som et problem for så vidt angår turen til Tyrkiet, hvor alle var sammen alle døgnets 24 timer med den konsekvens, at der opstod et par episoder, hvor pædagoger optrådte uprofessionelt. Hvorfor det ved den efterfølgende evaluering blev besluttet, at under betingelser som turen til Tyrkiet, skal personalegruppen dække sig ind, således at hver enkel pædagog sikres "time-outs" i form af én eller flere frieftermiddage/aftener.

På et tidspunkt i den intense indslusningsfase siger én af de unge med let opgivende stemme til personalet: "Skal I da aldrig hjem?". Bag opfordringen lå imidlertid ganske klart det modsatte budskab, at denne unge, som gang på gang havde oplevet svigt fra de voksne, var tilfreds med at pædagogerne her i den grad stillede op" og ikke bare sad og drak kaffe eller rendte til møder hele tiden. Jeg har i en anden sammenhæng, i forbindelse med det nu nedlagte socialpædagogiske kollektiv Majgården, betegnet denne effekt i de unges oplevelse af de voksne som *Napoleons-effekten*. Frit efter den store hærfører Napoleon, som ifølge overleveringerne i solidaritet sov på sin kappe på jorden ved siden af de menige soldater. Og bl.a. af den vej opdannede dem til at yde deres bedste i slagene.

I den norske sociolog Nils Christie's terminologi kan man sige om Hvalpsund-projektet, at det lykkedes med at reducere "den sekundære kontrol" (d.v.s. den kontrol som har løsrevet sig som en selvstændig opgave for personalet) i og med at "primærkontrollen" var så effektiv (d.v.s. den

kontrol som udsprang af selve den måde personalet og de unge var sammen på).

TURE UD AF HUSET - DET INTIME LIV I BILERNE

Det hører med til livsformen i det stormaskede landskab i Himmerland, at biler er til for at blive brugt. Således også med afgang fra projekthuset i Hvalpsund i forskellige retninger fra Limfjorden og rundt i det jyske. I "trivialitetsfasen" var det i "embeds medfør" for at kunne løse arbejdsopgaverne dér, hvor de nu engang befandt sig i nabolaget (i afstande op til 20 kilometer fra Hvalpsund). I weekender kan det ha' været ture til Aalborg for at gå i biografen og eventuelt på MacDonalds, eller det kan ha' været "ud i det blå" med en ung som ikke ønskede at se aftenens fodboldkamp på TV eller som i realiteten blot ønskede at være alene og tæt på en medarbejder. Det kan også ha' været ture efter pizza, til bowling eller styrketræning i motionscentret, til Hobro for at hente gæster osv. Kort sagt, en dynamisk bestanddel og mobilitet i projektets hverdagsliv udspillede sig i og omkring bilerne.

Mens bilen for de fleste først og fremmest er et transportmiddel, har den i Hvalpsund-projektets sammenhæng også været et socialt rum. En i det socialpædagogiske arbejde noget upåagtet arena for intimitet og samtale. Flere medarbejdere fra projektet kan således samstemmende berette om situationer, hvor de har været alene med en ung i bilen, og hvor den unge for alvor "har lukket op for sluserne", "er brudt sammen og har grædt for første gang i projekttiden" m.v. Ikke mindst to af de unge, som stejlede totalt da de skulle til samtale med psykologen (og måtte ha' en medarbejder med til psykologundersøgelsen som sikkerhedsvagt!), "vendte" i forbindelse med bilture sammen med deres foretrukne voksne. Og kom altså frem med nogle af deres indestængte smertelige følelser og tanker i en sammenhæng, hvor det ellers ikke var tilsigtet. Tanker og følelser som de ikke uden videre kunne forestille sig at præsentere face-toface overfor en psykolog eller psykiater. Men som er af stor vigtighed i observationsprogrammets sammenhæng, fordi netop det der rører sig under overfladen på de unge kan være af afgørende betydning at få tag på med henblik på deres personlige udvikling og fremtid.

Det er naturligvis vanskeligt for en ikke tilstedeværende deltagerobservatør at redegøre for sådanne følelsesprægede køreture, hvor kun en medarbejder og en ung befinder sig i bilen. At udråbe køreturene til "bilterapi", vil nok være at gå for vidt. Ud fra medarbejdernes beretninger at dømme, er der dog ingen tvivl om, at ganske betydelige skred i de unges personlige udvikling rent faktisk har taget form i et automobil rundt omkring på de nordjyske landeveje. Forudsætningerne er dels at medarbejderen og den unge i forvejen har udviklet en fortrolighed sig imellem, en bæredygtig relation, dels bilens "livmoderagtige" intimitet/tryghed og det forhold, at den unge ikke behøver at se den voksne i øjnene og vice versa. Det er ikke et synligt nederlag for en ung macho-fyr at knibe et par tårer i en (mørk) bil på samme måde som hvis det var en gruppeterapi med andre unge som øjenvidner.

En helt speciel biltur udspandt sig mod slutningen af projektperioden. Den var anderledes dels fordi den gik til Sydeuropa i en stor lastbil og varede ti dage. Dels fordi den ikke var baseret på en i forvejen udviklet fortrolighed mellem medarbejderen og den unge, som var med.

Historien er kort fortalt, at to af de unge i et stykke tid havde haft det dårligt med hinanden, ligesom den unge der kom med på bilturen havde mange ting at slås med inde i sig selv, hvilket kom til udtryk i form af gnidninger og konflikter i projektet. En nyansat medarbejder, som vikarierede for en af de faste, der var på hospital for at blive opereret, foreslog at han tog denne unge med i førerhuset på en tur til Italien. Han havde kørt truckere ned gennem Europa i næsten 25 år, havde indimellem når han var hjemme været vikar på Solhaven, og også ved flere lejligheder haft Solhaven-elever med på vellykkede ture. Så selv om han ikke havde udviklet en bæredygtig relation til den unge, havde han mod på at tage chancen. De øvrige projektmedarbejdere var

forbeholdne, og Solhavens daglige leder decideret skeptisk. Ikke mindst fordi den pågældende unge vitterligt havde et ekstremt temperament og var uhyre vanskelig at omgås. Den nye medarbejder og langturschaufførs entusiasme gjorde dog udslaget, og han fik opbakning til at gi' den unge tilbuddet om at komme med i truckerkabinen.

Turen blev gennemført under rare sociale og udramatiske omgangsformer (den unge havde bl.a. den retrætemulighed at lægge sig op i kabinens køje og se fjernsyn), når undtages én enkelt kriseperiode på hjemturen, hvor den unge pakkede sin taske efter en konflikt og truede med at stå af et sted i Tyskland. Det blev imidlertid ved truslen, og den unge var da så tilfreds med turens forløb, at langtursmakkeren blev spurgt, om han ville være den unges ledsager på en efterfølgende hjemrejse-weekend.

Hvad angår nogle af de mere typiske ture, skal dette "bilpædagogiske" afsnit afrundes med et par klip fra min dagbog:

1. *"Det har hele tiden været aftalt, at hele huset skulle køre til "Cimbrer-festen" i Aars og bl a. nyde muskelbundterne Georg Olsen og fru Michelle optræde og på*

deres særlige venlige måde gøre de lokale kandidater i konkurrencen om at blive Aars' stærkeste mand og kvinde lidt til grin. Pga forevisning af en "elevstyret" dagli'-volds-video kommer de to biler godt en time senere afsted end planlagt. Chaufføren sidder og drikker en 1/2-liter cola, som han aftenen forinden har vundet i kortspi lfra en af eleverne, mens det går mod Aars. Der tales fjoget og løssluppet om Georg Olsens muskler, rekorder, brug af anabolske steroider osv. Fysisk svaghed er ikke "in" i denne bil!

Midt i det hele glæder X og Y sig som små børn til vi kommer hjem igen, for så skal der spilles "Olsen". Og pædagogerne skal komme af med nogle 1/2-liters colaer og fantaer Herefter bliver det pludselig alvorligt.- X vedkender sig nok engang, at han har et spilleproblem ("Er jeg så ludoman?"). Han har tidligere lænsat moderens Dan-kort, bl.a. for at kunne afvikle spillegæld. Han har kun taget 120 kroner med til Aars af samme grund. Og holder sig i øvrigt tæt til en af pædagogerne for at kunne styre spilleimpulsen og ikke rode sig ud i hasarderede lån.

Vi står nogle stykker og smider i fællesskab et par hundrede kroner i 5'ere på en roulette. Hvor USA - 'Amerikalandet" som roulettebestyreren kaldet det - kommer ud et par gange."

2. *"En hurtig aftentur til Aalborg for at se lidt danskproduceret spillefilmsvold hentet ffra virkelighedens Vesterbro i København. Alle synes at "Pusher" er en fed film. På vej hjem tager X afstand fra en scene i filmen, hvor pusheren har måttet ty til sin mors (små) penge for at kunne betale narkobagmændene, hvad han skylder dem. X har selv som 16-årig hashforhandler stået i nøjagtig samme situation: "når du skylder din leverandør, og han har sendt sine gorillaer første gang for at hente penge, så er du parat til at gøre hvad som helst for at skaffe pengene" Pædagog Frank benytter lejligheden til at løfte en blød pegefinger overfor X.- vil du noget med dit liv, eller vil du være taber som ham i filmen?"*

3. *Efter at der er kommet liv i de unge, begynder diskussionen om hvad søndagen skal bruges til "Vi skal på stranden!", siger en af pædagogerne pludselig diktatorisk. Og uden nærmere uddybninger Der snakkes pludselig om et "action-land" i Løkken, men det er jo ikke at være på stranden?*

Surmuleri, vi gider ikke, vi er syge osv. Hellere i skøjtehal, i biografen i Aalborg, sidde herhjemme og stene med en video o. lign.

Ikke så megen diskussion og elevindflydelse (denne gang); vi SKAL på stranden. Og uden større dramatik, nærmest som en dansk familie der tager i sommerhus med nogle sure unger, som ikke vil med, kører de to biler af sted mod det der senere skal vise sig at være Vesterhavet.

Efter at megen brok er løbet ud i havet, kommer de unge med på nogle flotte gåture ved noget af det mest fantastiske stykke Danmarks-natur, der findes. Og de bliver fotograferet sammen med os voksne foran tyskernes efterladte observations- og kanonstillinger"

OVERRASKELSESMOMENTET

Hvalpsund-projektets formål var at styrke den pædagogiske dimension i observationen af de unge. Hvilket man mente blev gjort bedst ved at bringe de unge i forskellige situationer, hvorudfra deres personlighed og adfærdsberedskab kunne vurderes. Hele konceptet med de forskellige faser skulle garantere en alsidighed i det grundlag på hvilket de unge blev observeret.

Hertil kommer en vekselvirken mellem noget trygt og nogenlunde forudsigeligt i huset i Hvalpsund, og så personalets ønske om at bringe noget dynamisk ind i processerne gennem overraskende udspil, som skulle bringe de unge i uventede og utrygge situationer. Og på den måde danne grundlag for observationer af dem i angstprovokerende og uvante situationer.

Som eksempel på et sådant overraskelsesudspil følger nedenfor et redigeret sammendrag af personalets observationer i forbindelse med en nat strandtur:

"Som afslutning på indslusningsdagene blev der arrangeret en tur til stranden, hvor alle skulle lave og spise bålmad og derefter fra de medbragte soveposer kigge

stjernerlhyggelseve.

Der var en god stemning, men små ting kunne fremkalde brokkeri. Det skyldtes givetvis, at alle var overraskede over at skulle sove på stranden. De var meget usikre overfor situationen.

Efter spisningen fik de alle fire lov til at gå hen til en gruppe tyske ungdomsskoleelever, som også opholdt sig på stranden. Alle skulle nok opføre sig pænt, og vidste præcis, hvad der blev forstået ved pæn opførsel. Hurtigt vendte én tilbage, da han ikke ville høre på, at X og Y udbredte historier om deres liv.

I soveposerne blev alle meget interesseret i at udkigge sig stjernebilleder og stjernesked. X lå/sad oppe det meste af natten, gik så en tur på stranden, kunne ikke sove før ca. kl 730 om morgenen. Han siger også, at han generelt har nemt til at blive overtræt, og så kan han overhovedet ikke falde i søvn. Han har tidligere haft mange mareridt, og har derfor ikke villet falde i søvn.

Q faldt først i søvn, men først efter et par timers stjernekyggeri og efter en del diskussion om, at han ville have sin seng at sove i.- "man kan da ikke sove ude, der er sand overalt - i soveposen, i tøjet, håret osv".

Også Z brokkede sig højlydt,- fandt det urimeligt at skulle sove uden en seng, det kunne vi ikke tvinge dem til osv. Z var fortørnet over ikke at ha' fået det at vide i forvejen osv. Faldt til ro, men blev ved med at snakke om alt og intet. Blev adskillige gange bedt om at tie stille, men det var næsten umuligt. Z plejer at falde i søvn til rimelig høj musik og med lyset tændt! (det skulle siden hen vise sig, at denne elev ved flere lejligheder kom ned i dagligstuen med sin dyne for at falde trygt i søvn mellem "venner og fjender" og et tændt, fjernsyn, BL).

Y havde i starten af natten lagt sig lidt væk fra gruppen, men krøb langsomt med sin sovepose nærmere og endte med først at ligge helt op ad Q, for endeligt at flytte sig helt tæt på (pædagog)Frank. Han faldt i søvn med hovedet på Frank. "

"MANDSOPDÆKNING" OG "MENNESKEMUR"?

I debatten om hvordan man bedst muligt arbejder socialpædagogisk med unge, som dem i Hvalpsund-projektet, er begrebet "mandsopdækning" eller "de unge skal mødes af en mur af voksne" dukket op i flere forskellige sammenhænge som et velmenende alternativ til fængsling og indespærring af de unge (indenfor den lukkede anstaltspsykiatri taler man om "at skærme" en patient).

Disse begreber kan ikke siges at være dækkende for Hvalpsund-projektet, netop fordi de antyder, at personalets vigtigste opgave er den sekundære kontrolopgave, som det er at rende rundt og "mandsopdække". Enhver der har set Anja Andersen blive mandsovdækket (!) i en håndboldkamp vil vide, at hverken hende eller opdækkeren kommer med i kampen. Ideen med Hvalpsund-projektet var jo nærmest det modsatte, nemlig at de unge ikke stod overfor, men i relation til en eller flere af de voksne. At man altså både spillede sammen og imod hinanden i såvel hverdagslige situationer som de særligt tilrettelagte "faser" karakteriseret af "tab-vind"-situationer (typisk idrætslige sammenhænge), arbejde/trivialitet, oplevelser m.v.

At Hvalpsund-projektet også indeholdt elementer af "mandsopdækningspædagogik", kan især de unges egne udtalelser dog vidne om. En af de unge siger således på et tidspunkt i det første gruppeinterview, at han betragter huset i Hvalpsund som en lukket institution, "for man skal jo spørge om at få lov til at gå til købmanden". Og de andre supplerer: "Det er ikke særlig godt at være her - pædagogerne bestemmer for meget. For eksempel hvad vi skal se i fjernsynet".

Eller: "Det er strengt, at pædagogerne går på vores værelser. Vi vil selv ha' nøgler. Og vi vil bestemme selv, når vi vil gå tur" o.s.v.

Disse unge kom enten fra eller undgik indespærring i og med deres deltagelse i Hvalpsund-projektet. På den anden side var dette ikke ensbetydende med, at de kunne komme og gå som det passede dem. At forlade huset uden ledsagelse af en pædagog, var således forbundet med den adfærd og opsørgelse tillid, som hver enkelt ung udviste og levede op til. Det var således et individuelt afpasset spørgsmål, hvem af de unge som fik lov til at gå ture hvorhen sammen med hvem på egen hånd.

At disse permissioner blev givet hyppigere og hyppigere til samtlige fire unge jo længere tid projektet havde kørt, var kun et udtryk for, at de unge vitterligt levede op til det ansvar, som var forbundet med en øget frihed. Princippet om at en voksen skulle spørges, hver gang en ung ønskede blot at gå hen i Brugsen, blev dog ikke på noget tidspunkt fraveget.

Og for så vidt angår "mandsopdækningen", kunne en tilladelse til at to unge gik ned til fægekiosken alene, godt blive kontrolleret ved at pædagogen fulgte efter i bil 5-10 minutter senere. Eller personalet tog en tur i bilen, hvis nogle unge havde været for længe væk o. s. v.

At de kontrollerede frihedsgrader blev ganske betydelige hen ad vejen, vidner bl.a. det forhold om, at to af projektets unge nåede at blive kærestes med to af byens unge piger. En af projektets morsomste episoder indtraf i denne forbindelse, da de to piger en nat forsøgte at komme ind gennem vinduet på første sal for at besøge kæresterne. Den benyttede stige viste sig imidlertid at være lidt for kort. Og i stueetagen havde personalet fulgt forventningsfuldt med i hele processen, uden dog at ville gribe forstyrrende ind med det samme.

De unge mødtes også under mere normaliserede betingelser. Bl.a. kom den ene af projektets unge ved et par lejligheder på besøg i kærestens hjem. Betingelserne fra projektets side i forbindelse med

denne "vidtgående normalisering", var dels at den pågældende ikke måtte gå i seng med pigen. Dels at man fra Solhavens side, og med elevens vidende og accept, ringede til pigens forældre og fortalte, at man her havde ansvaret for den pågældende. Og om forældrene var indforstået med hans kommen i deres hjem (hvilket viste sig at være OK). Hertil kom, at en anden af de unge ved to forskellige lejligheder havde sin kæreste på weekend besøg. Bortset fra lidt brokkeri i forbindelse med en lidt uventet kropsvisitation og gennemgang af kærestens bagage på Hobro Station (efter hash), forløb disse besøg til alles tilfredshed. Og i relation til den unges observationsrapport, var det ikke mindst vigtigt at kunne notere sig, hvilken normaliserende virkning kærestebesøget havde haft. Den indtil da rimeligt kvalificerede antagelse, at den pågældende ikke respekterede kvinder, fik med kærestens besøg nogle afgørende nuanceringer i retning af, at respektfuld og normal kontakt til "det andet køn" altså alligevel lå klart indenfor den pågældendes adfærdspotentiale. Den pågældende søde og velfungerende kæreste havde i øvrigt også en positiv afsmitning på de andre unge i huset.

En af de andre unge fik også arrangeret et weekend besøg i Hvalpsund for en af "rødderne" hjemmefra med hvem han havde været i jævnlig telefonisk kontakt. Den pågældende "ven" udeblev imidlertid fra den aftalte weekends angiveligt til fordel for en fest. Den udløste skuffelse i Hvalpsund hos den "deporterede" gav anledning til en del selvransagelse omkring fænomenet "rigtige venner".

En tredje ung kom på weekend (sammen med en medarbejder) hos en veninde og dennes mand og lille barn, mens kun én ung én gang (en eftermiddag) opnåede at modtage besøg fra familien. Herudover var der for en af de unges vedkommende tale om et par kortere hjemmebesøg.

At lade de stærkt adfærdsvanskelige unge blande sig med de (få) lokale unge i Hvalpsund, må på mange måder siges at være en progressiv bestanddel af et observationsprojekt, som også har ambitioner om at få kendskab til de unges sociale evner udenfor en snæver observationssammenhæng. For en af de unge fra projektet gav det lidt utryghed i forholdet til nogle af de lokale fyre, som forsamledes på stranden ved færgekiosken, at han "vist nok var kommet til at løbe med en af deres piger" (og frygtede mulige repressalier).

Ved en anden lejlighed, hvor undertegnede deltog i en lille udflugt og hot dogs-spisning ved færgekiosken, snakkede de selvsamme projektunge med et par af de lokale tjekkede fyre (tømmerlærlinge, vist nok). De unge fra Solhaven fortalte med glædens forventning, at de om et par dage skulle rejse til Tyrkiet på en tre ugers tur. En meddelelse som imidlertid ikke faldt i god jord hos de lokale. De gav tydeligt, omend ikke højroestet, deres foragt til kende over, at kriminelle (der jo ikke som de selv arbejder) skal sendes gratis til Tyrkiet.

De unge fra Solhaven bliver tydeligt forlegne overfor denne argumentation. Og de trækker sig uden at gå ind i en modargumentation; det virker nærmest som om de er enige i de lokale unges fordømmelse. På vejen tilbage til huset, snerrer X dog, "at de forstår sgu da heller noget".

ET KRIMINELT FORLØB

Som tidligere antydnet, forløb projektets indpasning i Hvalpsund-samfundets stilfærdige liv forbavsende udramatisk. Især hvis man sammenligner med de mange eksempler rundt omkring i Danmark, hvor naboer, grundejerforeninger m.fl. grundet forventet kriminalitet, frit flydende narkosprøjter, faldende huspriser, støjende og obskøn adfærd o.lign. har protesteret over indflytning i og brug af den normale boligmasse til bofællesskaber for sindslidende, udviklingshæmmede, kriminelle og stofmisbrugere.

Helt gnidningsløst har forløbet dog ikke været. Således modtog Solhaven på et tidspunkt en klage

fra en af Hvalpsunds handlende over en af projektets unge, som gentagne gange havde opført sig ubehøvet i butikken (men ingen anmeldelse for butikstyveri). Sagen klaredes med en skideballe til den unge.

Kun i ét tilfælde var projektets unge involveret i noget kriminelt, som kunne sætte Solhavens renommé i lokalsamfundet på spil. Et tyveri på ca. kr.300,- foretaget ved hjælp af en stjålet nøgle fra møntkassen under et pool-bord i forbindelse med en fælles udflugt og pool-turnering hos det af Solhaven meget benyttede Himmerland Bowling Center i Gatten.

I det følgende gengives et fyldigt referat fra pædagogernes observationer i forbindelse med dette hændelsesforløb. Dels for at illustrere et dramatisk forløb internt i gruppen, dels for at give et eksempel på, hvor sårbar og udsat denne form for social-pædagogisk arbejde er i forhold til lokalmiljøet. Og hvor afgørende vigtigt det er at involvere selvsamme lokalmiljø i en form for alternativ konfliktløsning efter konfrontationsmetoden, når ulykken er sket.

"De sidste par dage har A og B gået rundt, som om der var noget, de gerne ville fortælle, men alligevel ikke rigtig vidste, om de skulle gøre det. A gik så vidt som til at sige, at der var blevet lavet kriminalitet, mens de havde været i projektet.

Vi putter ungerne i seng, og vil så hive dem op ved kl. 00.30-tiden og sætte dem ind i stuen med dynerne omkring sig. De havde ikke noget at fortælle, og kunne ikke forstå, hvorfor de skulle kaldes op. Nøglerne bliver ved husundersøgelse fundet i A's bukser, som lå i vasketøjskurven. Det viser sig, at A har gået med nøglerne på sig i fem uger, altså også i Tyrkiet.

Diktafonen hentes frem, så alle ved den er til stede. C sværger på, at han ikke har nøglerne og på at han ikke er en 'Patriotisk løgner' (i arbejdet med de unge opstår der en del morsomme sproglomster In casu ville den unge benægte at være en patologisk løgner. Andre eksempler hentet i min dagbog kan være, når én ung beskylder en anden for at være meget sexfiltreret (= sexfixeret) eller en ung siger: "Hør lige hvad der står i mit teleskop' Eller en ung der spørger om en "recidivist" er en ny-nazist o. lign.). Han kunne ikke finde på at tage nøglerne. Han gider faktisk ikke svare, men det skyldes måske træthed.

A har angiveligt ikke set nøglerne, kender ikke til dem, vil sværge på det. På opfordring accepterer A, at hvis nøglerne dukker op, bliver der ikke noget af den planlagte tur næste dag. Finder det forkasteligt, at pædagogerne gør dette mod dem, og at de ikke vil stole på eleverne. Blev ved i 10 minutter A virker overhovedet ikke nervøs, er den mest kolde af de fire.

D siger grinende, at han sværger på, at han ikke har nøglerne og ikke kender noget til dem. Han virker dog nervøs ved at sidde og pille i dynen.

B siger, at han har set dem, men kan ikke huske hvor han har set dem. Dog er han sikker på at have set dem nede i hallen. Han vil ikke sværge på noget.

Da A, efter at C er gået ind i samtalen og tilstår at det er dem, nødtvunget må acceptere, at nøglerne uden tvivl stammer fra Gatten Bowlingcenter, bliver de andre spurgt, om A skal tage hele skraldet. A havde selv bedt om at komme til at gemme nøglen.

Det kommer frem, at D har taget nøglen, og at han så sammen med C har tømt den automat, der var penge i. C vil godt dele skyld. Mener ikke han har løjet, men bliver foreholdt, at han først erkender, når hans skyld er bevist. C var overhovedet ikke berørt af situationen. Han fortæller selv, at han lyver til andet er bevist.

D sidder og griner af det hele. Han kan ikke tage noget som helst kritik, og bliver han fanget i at have gjort noget forkert, beskylder han andre for at have gjort det eller for at være årsag til det skete.

A siger, det hele var for sjov. Først her kommer det frem, at der også er taget penge. A blev meget flov og ked af det. Hidsigheden, råben og skrigen forsvandt helt. Sad stille og forholdt sig til situationen og var meget berørt af det. B begynder at opponere mod situationen, da der bliver tale

om politi. Fastholder at han ikke var med i det. Han gik over til de voksne ved bowlingbanerne i det store center, inden tyveriet skete i afdelingen med pool-borde.

De vil ikke ud med, hvor mange penge det drejer sig om.

B har efterfølgende stærkt understreget, at han på opfordring af de andre, der manglede penge, fortalte dem om, hvordan man kunne gøre, men at det skulle de lade være med.

På båndet optaget ved "afhøringen" beskylder A B for at han allerede inden de tog hjemmefra havde sagt, at han skulle fandme have nogle penge. B mener, at han mere generelt har sagt, at han manglede penge. A siger også, at B på vej hjem insisterede på at få andel i udbyttet. Han fik senere 35 kr af D nede i en grillbar. Han mener ikke, at han kunne vide, at det var en del af udbyttet.

D er meget højrøvet. Da der bliver tale om, at de stjalne penge skal afleveres igen og at de eventuelt kan blive trukket af lommepengene, siger han: "Det må I jo bare gøre og så trække dem i lønnen og aflevere dem" Da Peter (medarbejder, bl) stiller sig undrende overfor at PÆDAGOGERNE skal aflevere dem, siger D: "Okay, så giver jeg pengene til bowlingcentret, for fanden mand!" Han giver ikke udtryk for, at han angrer noget.

B begynder at kloge i, hvor stor bøde politiet eventuelt vil give, og at de ikke kan bevise, hvor mange penge det drejer sig om.

Derefter diskussion mellem elever og pædagoger om B, der er tidligere straffet, og C der skal i retten vil blive straffet hårdere. D sidder stadig og griner af det hele og kommer med "sjove" bemærkninger A er blevet meget tavs.

Der snakkes om, at fremover vil der p.g. a. det skete, blive kigget skævt til Solhave-elever, også dem der kommer fast i bowling-centret. B mener ikke, at han vil blive set skævt til, da han ikke var med til det !!! Og "Der er måske mange af os, der ikke har brug for at få politiet ind i noget." Han svarer på spørgsmål om, hvorfor han er så ophidset, når han ikke mener, han har været med, "at det er synd for de andre, at de skal have yderligere at trækkes med".

D siger: "Hva'så, vi har kvæjet os, det er da ikke noget."

B fastholder, at han har talt sandt hele aftenen. Han har ikke svaret på, om han havde set nøglerne i huset.

C får smidt i hovedet, at han lyver, og bliver ved med det, også efter at det er bevist.

B er meget bekymret for, om nøgler og det optagne bånd bliver afleveret på politistationen. Så kan han jo ligeså godt pakke sine ting og rejse fra projektet.

OVERVEJELSER.

B fik ideen og så mulighederne. D er medløber. Var usikker, grinede og fjogede meget og havde et flakkende blik.

A har sin næse i alting og bliver derfor automatisk rodet ind i mange ting. Er meget berørt over at skulle sige undskyld, det har hun aldrig prøvet før.

C lyver så stærkt som en hest kan rende og bliver ved med det. Man har kun begået det, man bliver taget for. Det var tydeligt at mærke, at han havde prøvet at blive afhørt før."

Ved samme lejlighed som undertegnede deltagerobservatør blev indført i poolspillet's glæder i Himmerland Bowling Center, viste det sig altså efterfølgende, at de unge havde stjålet en nøgle som lå frit fremme på ekspeditions- og cafeteriadisken, da vi som gruppe ankom en tidlig formiddag som de første gæster (fire unge, tre medarbejdere og en deltagerobservatør). På forunderlig vis - vi var dog som voksne hele tiden i samme lokale som de unge - havde de tømt et pool-bords kasse for

fem-kronestykker. Og taget nøglen med sig til evt. senere brug. Bagefter er det selvfølgelig ikke vanskeligt at rekonstruere den situation og det tidspunkt, hvor én af de unge pludselig er usædvanlig selskabelig og voksenkontaktende (mens de forfriskende læskedrikke indtages), samtidig med at de andre unge fortsat går rundt omkring pool-bordene.

Hvorom alting er: På et tidspunkt nogle uger senere, ringes Solhaven op af bowling-centret: om man skulle være stødt på en forsvunden nøgle?

Fra Solhavens side var man dels interesseret i at udnytte hændelsen pædagogisk, dels ønskede man at bevare det gode renommé stedet som en i øvrigt god kunde havde hos bowling-centret. Og opskriften var klar: de unge blev trukket 300 kr. i lommepenge, som de så sammen med en undskyldning og nøglen skulle aflevere personligt til direktøren for centret.

Denne indvilligede i den foreslåede procedure, og ungegruppen udpegede yngste medlem som den der skulle aflevere pengene og undskyldningen på direktørens kontor med pædagerne som statist i baggrunden.

Hvad de tre andre unge ikke havde forestillet sig var, at også de måtte frem og give hånd til direktøren, mens de fik fremmumlet et "undskyld" (en forbavsende overskridende handling for de unge!). Direktøren på sin side overraskede Solhaven-pædagerne positivt med en kort og klar tale/skideballe til de unge, hvor han dels sagde, at politianmeldelse og hvad dermed følger alligevel ikke er løsningen på denne slags problemer. Dels til de unges store lettelse og tilfredshed meddelte, at han ville afstå fra at indgive politianmeldelse.

FASERNE

Observationsprojektets erklærede målsætning med at give "mulighed for at høste erfaringer med forskellige udvalgte pædagogiske tiltag" og foretage "målrettede undersøgelser af reaktioner på/i forskellige pædagogiske situationer" (projektbeskrivelsen), skønnedes bedst tilgodeset i et tidsbestemt (4 mdr.) og overskueligt modulopdelt program:

1. indslusning. 2. højaktivitetsperiode. 3. oplevelsestur.
4. trivialitetsfase. 5. anbringelses/placeringsfase.

Den eneste af faserne som holdt sig præcist indenfor den budgetterede tidsramme, var den tre uger lange "oplevelsestur" til Tyrkiet (af gode grunde: billetter med dato for ud- og hjemrejse skulle bestilles og et hus lejes). Mest uregelmæssigt i forhold til planerne, viste indslusningsfasen sig at være.

I det første interview med de unge, huskede alle fire starten på deres ophold som en yderst vanskelig tid at komme igennem. Deres negativitet, aggression og savel indbyrdes mistillid som mistilliden overfor personalet, tilskrev de samstemmende det forhold, at ingen af dem ønskede at være i sommerhuset/projektet. Det var en "hjælpeforanstaltning", de på forskellig måde var tvunget til at modtage.

I forhold til såvel personale- som ungegruppe, viste den "Fluernes herre" agtige aggression og ondskab at rette sig mod det svageste led i begge lejre. Som tidligere beskrevet, måtte projektet udskifte den unge kvindelige medarbejder. En "sejr" med beklageligt lidt malurt i bægeret, som én af de unge beskriver således: "Vi fik da kørt en pædagog ned psykisk. A kørte på hende: "Har de samlet dig op inde på Halmtorvet?" og sådan noget, indtil hun sad og tudede. Hun havde selv sagt, at vi da bare kunne prøve at køre hende ned. Så det gjorde vi."

Internt i elevgruppen (som altså ikke som sådan var en "gruppe", men fire sammenbragte randeksistenser!), spillede de to mest manipulerende unge de to andre ud mod hinanden ved vedholdende at hævde overfor X at Y var bøsse o.lign. Og det yngste og svageste led i "gruppen"

side 26/42

kunne de tre øvrige blive enige om at mobbe ("tøsedreng", "du har jo ikke prøvet noget her i livet" osv) i en sådan grad, at personalet en dag fandt den pågældende gemt og grædende nede under sommerhusets terrasse. På dette tidspunkt var personalet plaget af bekymringer over, om denne unge var fejlanbragt i projektet (hvad den senere udvikling imidlertid viste, at han ikke var).

Det vovede forsøg med at tage i sommerhus med fire sammenbragte uregerlige unge uden den sikkerhedsstruktur, som der ligger i den sikrede døgninstitution og fængslet, kunne teoretisk set kompenseres med en hyppig brug af den lovhjelmede fysiske magtanvendelse og fastholdelse af de unge i opkørte situationer. Når der kun blev foretaget to fysiske magtanvendelser i indslusningsfasen, skyldes det formodentlig personaletætheden og den karakteristiske Solhavennærhed i relation til hver enkelt ung.

I min snak med de unge, anfægter de ikke personalets ret til fysisk magtanvendelse. Men vil dog gerne diskutere det ud fra to kriterier, nemlig om fastholdelsen er retfærdig og begrundet. Og om den er "korrekt udført". De unge kommer i denne sammenhæng med yderst malende beskrivelser og tekniske indvendinger i forhold til de fysiske magtanvendelser de har været udsat for i forskellige socialpædagogiske sammenhænge (pædagoger som giver knæ i ryggen, brækker fingre om o.lign.). Den mest voldsidentificerede af de unge fortæller lidt overraskende, at han har det utroligt godt med sig selv efter at "ha' fået turen" (og interviewereren lærer ham i den sammenhæng, at ordet katharsis betyder renselse, og at det nok er det han føler efter at "ha' fået turen").

Det har været forbavsende at konstatere, set i relation til indslusningsfasens interpersonelle høj-aggressionsniveau, hvordan de unge faktisk siden hen på mange måder udviklede sig til en gruppe med stor glæde af hinanden. Bl.a. kunne man iagttage modificeringer og nuanceringer af magtrelationerne de unge imellem, uden at de grundlæggende mønstre fra startfasen dog ændredes.

Da gruppens benjamin på sin 15-års fødselsdag åbner gaven hjemmefra i de andres påsyn, skrives der helt ubehersket af hånende grin. Fødselsdagsgaven fra moderen er et par pæne Winner-kondisko. Et mærke som åbenbart ikke er særlig anerkendt i disse kredse, hvor det nærmere er forbundet med "loser"/taberrollen at gå i "Winner" (heller ikke fødselaren er begejstret; han "identificerer sig med aggressorerne" og nægter kategorisk at gå i "Winner")

Der har på trods af vedvarende mønstre og undertrykkelses-mekanismer de unge imellem været tale om en betydelig udvikling af gruppestemningen i harmonisk retning. I mit andet interview med gruppen slår de dog bremserne i, da jeg spørger, om de nu ligefrem *respekterer* hinanden. "Nej, men vi er blevet bedre til at *acceptere* hinanden" (alle istemmer).

Også personalegruppen husker tilbage på startfasen som specielt vanskelig og udfordrende. En menneskelig og tidsmæssig set yderst anstrengende periode, som krævede fuld bemanning i godt tre uger mod de oprindeligt beregnede 10 dage (med vagtskift).

I den første uge var pædagogerne således slet ikke væk fra sommerhusgrunden, som til gengæld blev intenst benyttet til volleyball, fodbold, boccia m.v. Personalet kunne først tale sammen efter midnat ved udendørs natmøder eller i den campingvogn, som var opstillet på grunden som en nødvendig udvidelse af sommerhusets sengekapalet.

Efterhånden tog man smågruppevis afstikkere til Skive (hvor nogle af de ansatte endvidere mødtes improviseret med deres familie over en is), og de unge kom med på indkøb. I den anden uge kom Solhavens store motor- og dykkerbåd i vandet, mens de hårdt tilkæmpede fremskridt med de unges adfærd i den tredje uge af indslusningen betød en større grad af udadvendthed i form af fælles udflugter til Løkken, Blokhus m.v.

Det var ikke med i planen, at hele personalegruppen "skulle indlægges sammen med patienterne". Og da slet ikke i tre uger. Omkostningerne i forhold til personalets familier har været betydelige. Og internt i Solhaven-regi er der med henblik på fremtiden blevet gjort en del for at kompensere og orientere de ansattes familier bedre om den særlige og uforudsigelige karakter arbejdet på Solhaven har.

Svaret på de konstaterede problemer, som blev sat på spidsen i forbindelse med projektets indslusningsfase, har ikke på noget tidspunkt været en tilbagevendende til den traditionelle døgninstitutionens vagtskemaer. Konceptet med "udlicitering" af en bunden opgave til en personalegruppe som får en bestemt pose penge at gøre godt med, som i tilfældet her, er ikke blevet anfægtet. De diskussioner som er blevet rejst ved den interne evaluering, har således ikke gået på den personale- og behovsstyrede indsats (d.v.s. personalegruppen må selv regulere indbyrdes hvem og hvornår der skal holdes fri). Til gengæld er der ud fra erfaringerne i Virksund blevet stillet spørgsmålstejn ved, om personalegruppen har været for lille til især indslusningsfasen, ligesom det er blevet diskuteret, om det er for voldsomt at starte op med fire unge på én gang.

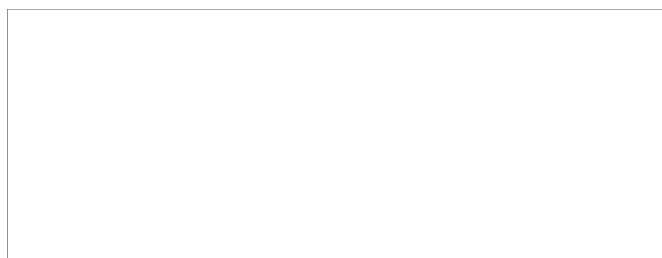
På den anden side har personalet stærkt fremhævet den arbejdsglæde, der har været forbundet med at klare den vanskelige opgave. Netop det at man lykkedes med udfordringen, gennem en homogen fælles arbejdsindsats, blev betragtet som en uvurderlig investering set i forhold til hele projektperioden. Personalet blev rystet sammen, netop fordi de skulle kæmpe så hårdt.

Mens projektets indledende fase kan karakteriseres som have værende "overophedet", forholdt det sig nærmest modsat i den afsluttende "placeringsfase", der ved den interne evaluering var den enkeltfase personalet så mest selvkritisk på. En af pædagogerne så således denne fase som "træls", fordi det højaktivitetsniveau som "huset" havde vænnet sig til, gik i stå. Man havde ganske enkelt i planlægningen overvurderet den tid, der kunne bruges på de enkelte unges sagsbehandling og forberedelse af placering i egnede opholdssteder. Og tilsvarende undervurderet det behov for aktivitet, som ikke mindst så klart havde vist sig i den forudgående "trivialitetsfase".

Denne fase, med centrering omkring "fast arbejde", overraskede alle ved sit fravær (stort set!) af det faser ellers i modellen "reklamerede" med, nemlig trivialitet.

Igen må der mindes om den tidligere nævnte "Napoleons-effekt". D.v.s. at trivialitetsfasen som alt andet foregik i en form for skulder-ved-skulder-pædagogik, hvor pædagogerne indgik i sjakket på lige linje med de unge. Man var med andre ord fælles om at løse arbejdsopgaverne i en form for pædagogisk sammenhæng, som jeg tidligere har betegnet som et væsenstræk ved den særlige form for pædagogik vi sædvanligvis betegner socialpædagogik (Benny Lihme: Socialpædagogik for børn og unge - et debatoplæg med særlig henblik på døgninstitutionen. 1988).

Det er altså ikke den unge som sådan, der er genstanden for pædagogikken her. Men den relation der ligger indbygget i den fælles handling/arbejdsopgave, og som jeg kalder "den fælles tredje". Relationsdannelse og tilknytninger mellem ung og voksen i "arbejdsfasen" skal med andre ord ses som en tre-leddet størrelse, hvor "den fælles tredje" ligger udenfor de to andre led (ung og pædagog), som en arbejdsopgave disse to led kan mødes igennem i og med at de i fællesskab løser arbejdsopgaven. Modellen kan grafisk illustreres således:

Selv om der naturligvis også sideløbende foregår "opdragelse" i form af påbud, formaninger og ros, ligesom der finder indsigtssammenfatning sted i forbindelse med mere terapeutisk klingende samtaler

(som f.eks. da projektets socialrådgiver gennemgår livshistorier/sagsmapper med de unge), er der ingen tvivl om, at denne kategori af unge først og fremmest danner relationer til de voksne, der orker at foretage sig noget sammen med dem. Nyligt afdøde Karen-Lykke Poulsen skriver i sin lille, men glimrende bog *Opdragelse er handling* fra 1982, at det ikke er de ord man siger til børnene, der får den store virkning. Men derimod de handlinger man foretager sig sammen med dem. En sandhed som i betydelig udstrækning må siges at have været gældende for Hvalpsund-projektet. De konkrete arbejdsopgaver ("fælles tredjer") som Hvalpsund-sjakket påtog sig, havde det fællestræk, at de ikke krævede specielle faglige forudsætninger. De var overskuelige og af en sådan art, at de unge hele tiden kunne se fremskridt. Hertil kom, at arbejdsopgaverne, omend nogle af dem beskidte og ubekvemme, var meningsfulde og umiddelbart nyttige i forhold til dem de unge løste opgaverne for.

Det største - og første - projekt vedrørte istandsætning af en gammel kostald, der skulle ombygges til en moderne løsdriftstald for får. En kold og klam kostald ventede således på de unge en mandag morgen i september måned, mens de to fåreavlere med flere hundrede får i baggrunden informerede om deres bedrift og klargjorde hvori arbejdsopgaverne bestod. Og at det altså indgik i en ekspansiv sammenhæng, hvor de skulle levere lammekød til Brugsen.

Det sjak af unge med samt to seminarieuddannede pædagoger og en noget staldforskrækket kvindelig medarbejder som stod foran dem, og som fåreavlerne havde fået tilbudt gratis af Solhaven mod at stille værktøj og forståelse til rådighed, lignede ikke umiddelbart en kampdygtig og kvalificeret arbejdsenhed. Fåreavlerne 'andede da også lettet op, da en fjerde Solhaven-medarbejder sluttede sig til. Denne var lokalt kendt som én der vidste, hvad det ville sige at arbejde og som besad "hændernes intelligens". Den pågældende, der havde en baggrund som tagtækker, skovarbejder m.v., blev det naturlige samlingspunkt og sjakleder i trivialitetsfasen. Det gjaldt lige fra instruktion i hvordan man holdt på en kost, når staldgulvet skulle fejes, kører en tungt læsset trillebør op ad et smalt brædt til toppen af møddingen, til mere tekniske ting omkring højtryksspuling o.lign. Det var også denne medarbejder, der kunne fortælle om værktøjet og dets anvendelse, og i det hele taget kvalificere en form for arbejdskultur for de unge (der bl.a. jublede da de fik at vide, at "en bære" er det samme som en trillebør). I forbindelse med spørgsmålet om relationsdannelse, knyttede den mest arbejdsivrige af de unge sig i denne periode netop til denne medarbejder. Den pågældende unge viste sig udover fliden at være lidt af et naturtalent i balancegang på tagrykke, når der skulle tækkes.

Den i trivialitetsfasen opståede tilknytning mellem medarbejder og ung, medførte bl.a., at den unge kom med medarbejderen hjem privat ved flere lejligheder. Og der oplevede en form for familieliv, som han satte pris på. Og i øvrigt begyndte at gå til dykning i Løgstør sammen med den pågældende medarbejder, der i sin fritid var dykkerinstruktør.

De to fåreavlere har efter arbejdets udførelse og fårenes indflytning i den gamle kostald, udtrykt deres absolutte tilfredshed med Hvalpsund-sjakkets indsats.

Deres forventninger var godt nok ikke de største. Til gengæld blev de nærmest overindfriet.

Den efterfølgende arbejdsopgave, udtynding af et stykke skov for en bonde i Svingelbjerg, blev også udført tilfredsstillende. De resterende arbejdsopgaver i denne fase var mindre og indimellem baseret på en opdeling af arbejdsopgaverne (pudse en garage op, ordne et loft, tække stråtag o.lign.).

Summasummarum står trivialitetsfasen stærkt i det samlede billede af Hvalpsund-projektet. Hvilket ikke er det samme som at de unge gik til arbejdet morgen efter morgen på samme måde som vi ser det i eventyret med de syngende og fløjtende "syv små dværge". Et uddrag fra en medarbejders observationer af en ung gar lidt mere ned i et mikroperspektiv og anskueliggør således nogle nuancer i denne form for socialpædagogisk arbejde:

'Alt foregår i et snegletempo, men X har dog ikke nægtet at udføre noget, men arbejder ofte med den ene hånd i lommen. Tingene skal tit forklares flere gange. A kan ikke arbejde alene i dag, men skal have én til at holde sig med selskab'.

OPLEVELSESTUR

Alle fire unge så med forventning hen til den tre uger lange "oplevelsestur" til Tyrkiet. I modulopbygningen var denne "fase 3" karakteriseret ved, at der skulle indgå konkurrencemomenter, og der skulle i det hele taget "være fart på". "Alle er sammen", lød en anden af overskrifterne, men denne gang under fremmedartede forhold for såvel pædagoger som unge.

Turen rapporteres som vellykket, omend det blev på en lidt anden måde end man havde skitseret det i idéoplægget. Det hus man havde lejet, eller nærmere det hus man *troede* man havde lejet, skulle således have været beliggende ved Kas og den tyrkiske riviera. Og der skulle være motorbåd, vandski og andre aktivitetsmuligheder, som kunne ligge i forlængelse af den hjemlige opstart af sådanne aktiviteter med Solhavens motorbåd på Limfjorden. Imidlertid viste det lejede (retfærdigvis billige) hus sig at ligge et pænt stykke oppe af et bjerg, hvor får og geder rendte rundt mellem benene på de danske turister. Men hvor der var godt fire kilometer fra bjergsiden ned til byen. Og hvor de lovede faciliteter til vand- og konkurrenceaktiviteterne ganske enkelt ikke var der.

Kløften mellem de tyrkiske realiteter og de forventninger Hvalpsund-gruppen mødte op med, var så stor, at man måtte indlede "oplevelsesturen" med at afholde en slags krisemøde i det lille 3-etagers hus, man havde lejet (tre voksne i stueetagen, en voksen + to unge på 1.sal og en voksen + to unge på 2.sal). Konklusionen blev, at man valgte at se det positive i det og således dannede en "de sejes klub", hvor de unge bl.a. kunne opnå nogle økonomiske kompensationer som supplement til deres lomme penge, hvis de ville gå de fire kilometer ned og op af bjergsiden i stedet for at der skulle arrangeres taxa-kørsel.

Generelt fremstår turen som sagt i et noget andet lys end det planlagte: det var blevet en hygge- og afslapningstur, med stærke momenter af ADL-træning i forbindelse med den fælles husførelse, etikette ved spisning på restauranter, personlige samtaler m.v., mere end det havde været den tilsigtede højaktivitets- og konkurrencetur. Godt nok var der en masse spil, men det var tilbagelænedede spil/turneringer arrangeret omkring backgammon og kortspil. Dog, der blev også dykket på turen, lejet scootere en dag, ligesom man havde arrangeret en udflugt til en berømt "canyon", hvor det var muligt at blive ført med smeltevandets strøm i rivende fart ned mod havet (turens clou og vildeste oplevelse).

Rejsens generelle karakter afspejler sig i nogle af de observationer, som personalet gjorde. Nedenfor gengives et par eksempler fra pædagogernes optegnelser:

'X "muler" lidt over mindre ting. Han har endnu en dag, hvor han ikke har i sinde at gå i bad. Hans hygiejne er fortsat under al kritik. Han bliver mere og mere ulækker, og bliver tvunget i bad. Det konstateres, at han har noget ringormelignende bagpå det ene ben, som han selv mener at have haft i lang tid uden at få gjort noget ved det. Han kan ofte se ud, som han har "gammel" skidt i hovedet. Han er ligeglad med, hvordan han ser ud.

Og dog. Han er nu begyndt at interessere sig for tøj og vil godt ofre penge på at købe mærkevarer. Han ser tøjmæssigt op til Karsten (pædagog) og specielt B (en anden ung), der har dyre vaner".

"Y er træls og provokerende. Da han ikke første gang får svar på en forespørgsel om solcreme, vender han om og vil gå fra stranden. Han stoppes. Han går ofte lige til grænsen, men har meget fornemmelse for ikke at overskride den..... Alle honorerer rimeligt de krav der stilles til dem, og løn udbetales igen ens til alle. Y har dog udvist en meget kedelig opførsel efter at han godt nok blev vækket på en træls måde. Han har svaret Inge (gruppens kvindelige medarbejder, bl) igen på en rigtig' led og grim måde (det har han også gjort tidligere, når han har fået arrangeret at have hende på tomandshånd)."

"I forbindelse med at gå i byen for at spise, er det påfaldende hvor meget mad Z bestiller. Han er meget kræsen og spiser kun lidt af det bestilte. Det er dog fælles for alle fire, at de ikke ønsker at opføre sig, så de vækker opsigt i Kas."

Z kommer med mange gode ting. Han har undgået mange kedelige situationer ved at spille dum, har meget sans for ironi og er i stand til at bruge den. Vil gerne have pædagogernes goodwill og holde sin sti ren, f.eks. ved efter en konflikt at fortælle, hvad der "virkelig" skete."

Har f.eks. også i arbejdssituationen i huset meget præcist beskrevet Ys position (han var blevet placeret på et bestemt sted, han ikke måtte flytte sig fra, før han ville samarbejde): "Nå, du er nok blevet placeret i den onde cirkel!"

"Q opførte sig ordentligt og eksemplarisk, specielt godt når alle er sammen med andre, f.eks. tyrkere. Ved første lønudbetaling fik alle p.g. a. god opførsel samme ugeløn: 300 kr, men Q blev dog pålagt at vænne sig af med at vække folk i utide. Q har utroligt gode bordmanerer. Tænker sig om, handler ikke overilet, venter på tur, rette på de andre osv."

I forbindelse med spisning i byen, forholder det sig helt anderledes med Y, som har en meget ukultiveret opførsel ved bordet. Han tager altid 2-3 ting af hvert, har ikke føling med hvordan man sidder og holder bordskik og kan ikke vente på sin tur."

Et par i gruppen har haft et uheld på scooter, og i den forbindelse bliver der lagt mærke til Y, der hygger sig helt uhyggeligt ved andres uheld. Han havde et 'psykopatisk' blik og grinte så meget af de andres uheld og skrammer, at det var meget ubehageligt at se på. Er fuldstændig uden følelser for andre."

De unges egen kritik af turen i det andet interview jeg havde med dem, lå helt på linje med personalets. "Der skete for lidt", "der skulle have været arrangeret noget mere", lød kritikken blandt andet. Og i personalegruppen måtte man da også erkende, at man "levede på de små projekter", og hen af vejen løb tør for større ideer.

Set med henblik på en eventuel gentagelse af observationsprojektet, var den lære der kunne drages af Tyrkiet-turen, at man skulle være 100% sikker på, hvad det nu var man havde købt hos rejsearrangøren, således at et kvalificeret grundlag for de berammede konkurrenceprægede aktiviteter var til stede.

Selve det at bo med de unge blandt tyrkere i et muslimsk område, hvor kvinderne gik med slør, var en positiv og tankevækkende oplevelse for alle. Ligesom det at spise på restaurant i en sammenhæng, hvor hverken tjenerne eller de andre gæster kunne ane, at dette var "adfærdsvanskelige unge", gav gruppen mange gode kontakter og oplevelser.

En speciel god og mindeværdig oplevelse for mændene, var dels en fællestur til en tyrkisk barbér

med skum i hovedet og gammeldags barbering (også der hvor det var småt med skægget), dels en god gang mandehørm i et tyrkisk bad med dertil hørende massage.

Fælleslivet i det lejede hus betød også en intimisering af relationerne mellem de unge og personalet; personlige præferencer og tilknytninger udkrystalliseredes, eller allerede dannede relationer blev udbygget, ligesom de unge kom til klarhed over, hvem i personalegruppen deres kemi ikke passede så godt til.

HVOR ER DE UNGE NU? Efterskrift d. 4.5.97.

Allerede da planerne blev luftet på Solhaven om at lave et forsøg med pædagogisk-psykologisk observation, var der kritiske røster som hævdede, at selv nok så gode og pædagogisk set fremsynede observationer var irrelevante i forhold til denne svært belastede gruppe af unge, da der alligevel ikke fandtes kvalificerede anbringelsessteder, som ville kunne følge observationsresultaterne op.

Denne mangel på relevante opholdssteder og institutioner, snarere end de unges såkaldte "uanbringelighed", har Solhaven haft tæt inde på livet gennem længere tid. På grund af mangel på pladser, har man således gang på gang måttet afvise kommuner, som ønskede at anbringe unge på Solhaven. Observationsprojektet måtte således på forhånd kalkulere med den risiko, at det man måtte ende op med at anbefale de respektive kommuner på vegne af deres unge i observationsprojektet, enten ikke kunne realiseres eller kun kunne realiseres tilnærmelsesvist som "halve løsninger".

På den anden side var det ikke observationsprojektets ansvar som sådan at skulle fremtrylle opholdssteder og døgninstitutioner og forestå de efter observationsperioden relevante anbringelser. Dybest set er det en politisk opgave at sikre relevante anbringelsesmuligheder i henhold til Bistandslovens bestemmelser (og der er da også p.t. sådanne bestræbelser igang, jvfr. bl.a. Socialministeriets part af Regeringens såkaldte "voldspakke" og Amtsrådsforeningens nyligt afholdte konferencer i Odense og klare udmelding om, at der skal skaffes pladser til de hårdt belastede unge).

I realiteten blev Solhaven meget mere konkret inddraget i samtlige fire unges anbringelser, end nogen i projektgruppen på forhånd havde gjort sig forestillinger om.

Her i begyndelsen af maj måned, godt ni måneder efter projektets start i Hvalpsund, ser status over de unges situation samlet set godt ud, idet alle fire er i fuld gang med et relevant socialpædagogisk forløb.

For en enkelt ungs vedkommende var der på forhånd åbnet op for en plads på Solhaven efter observationsprojektet. Den pågældende var allerede som 13-årig forsøgt anbragt på Solhaven, som dengang imidlertid fandt hende for ung i forhold til den øvrige elevgruppe.

Situationen nu var den, at ingen andre institutioner i socialt regi end Solhaven kunne rumme og påtage sig arbejdet med denne unge. Som selv var udmærket klar over disse tingenes tilstand. Som deltagerobservatør havde jeg den ubehagelige, men meget stærke oplevelse at se kontaktpædagogen råbe den unge ret ind i ansigtet, "at der er sgu ingen andre end os der vil ha' dig!" (på baggrund af en voldsom konflikt hvor den unge truede med at forlade projektet). Med efterfølgende bearbejdning og omsorg/ømhed ud fra den realitetskonfrontation, som den unge i afslappet tilstand ikke forsøgte at benægte. Hun vidste med sig selv, at Solhaven var hendes eneste redningsmulighed og fremtidshåb (i baggrunden truede endvidere den lukkede psykiatriske voksenafdeling og tvangsmedicinering, som hun allerede kort havde nået at stifte bekendtskab med). Godt en uge ind i projektforløbet kunne denne unges hjemkommune meddele, at de havde købt en plads til hende på

Solhaven. Hvor hun altså i skrivende stund befinder sig (og ud fra egne udsagn befinder sig *godt* - undertegnede har således som deltagerobservatør fulgt denne elev to dage på Solhavens værksted, hvor også personalet rapporterer om store fremskridt og trivsel).

En anden ung blev uden større vanskeligheder anbragt i et nyt Solhavensuperviseret opholdssted på Farsø-egnen. Han går nu i udeskole i Farsø og har bevaret nogle af de kontakter til Solhaven-ansatte, som han etablerede i projektperioden. I en af de nedskrevne observationer hedder det om denne unge "at han har fået interesse for dykning og har stor fornøjelse af, at de andre på holdet er ældre folk, ligesom han profiterer af at gå til undervisningen med to voksne pædagoger". Den pågældende arbejder sig nu støt og roligt frem mod at tage dykkercertifikat sammen med de Solhaven-folk i projektperioden, der introducerede ham for dykningen. Ligesom han netop har været med til konfirmation hos datteren af den medarbejder, han knyttede sig til i Hvalpsund.

En tredje ung blev af sin hjemkommune anbragt i et kutterprojekt, uden at det på nogen måde var blevet anbefalet af Hvalpsund-projektet. Og den pågældende forlod da også dette opholdssted, kun for nogen tid senere, sammen med de hjemlige "venner", at optræde i det lokale arresthus' indsættelsesjournal anholdt for tre røverier. Krogede og triste omveje bragte således den unge tilbage til Solhaven. I første omgang i et specialdesignet varetægtssurrogat i et sommerhus, mens politiet efterforskede sagen. Senere for at flytte ind på Solhaven som uventet havde fået en plads ledig, da en anden ellers planlagt anbringelse blev annulleret. Den unge er nu netop påbegyndt sit egentlige ophold som Solhaven-elev, men afventer stadig at få sin dom (som dog efter al rimelig sandsynlighed vil tilpasse sig hans Solhaven-anbringelse).

For den sidste elevs vedkommende herskede der noget nær kaotiske forhold, idet den pågældendes hjemkommune tilsyneladende var af den opfattelse, at denne unge havde opbrugt sin Bistandslovsikrede goodwill. I hvert tilfælde tog kommunen ikke de initiativer, som var nødvendige for at holde denne snart 18årige unge fri af vold, stoffer og fængsler. I 11'te time udarbejdede den unge i samarbejde med Solhaven et til ham skræddersyet projekt, som hjemkommunen så positivt gik ind i og understøttede (en selvstændig lejlighed med meget tæt pædagogisk opdækning). Den pågældende bor stadig i denne lejlighed med de samme kontaktpædagoger omkring sig, ligesom han nu på fjerde uge passer sit arbejde tilfredsstillende hos en lokal murer. Altsammen i Solhave-regi med hvad dertil hører af supervision til pædagogerne, kontakter og samvær med andre i Solhave-regi, den unges mulighed for umiddelbar kontakt til Solhavens daglige leder, socialrådgiveren m.v.

VURDERENDE KONKLUSION

Som nævnt i indledningen, udgiver nærværende rapport sig ikke for at være en videnskabelig og objektiv evaluering. Hvorfra dog ikke må sluttes modsætningsvis, at så kan der ikke konkluderes noget overhovedet omkring projektets resultater.

Jeg har fundet det mest dækkende at karakterisere den følgende sammenfatning af projektførelsen som en "vurderende konklusion". Men forskning/ekstern evaluering har altså ikke været en del af projektets ideoplæg. Min tilknytning må således siges at have været delvis tilfældig, idet jeg i forvejen havde min gang på Solhaven for at samle materiale til en bog om stedets pædagogiske metodik.

Sammenfatning og konklusion baserer sig dels på "hårde", dels på "bløde" data.

Lige som jeg afslutningsvis forsøger at samle op ved at karakterisere projektet i nogle mere pædagogiske og behandlingsprægede overskrifter og begreber.

Umiddelbart ser det ud til, at Hvalpsund-projektet rent pædagogisk har været et begyndende svar på nogle af de behov, som tidligere observationer af de unge, skoleudtalelser, psykologundersøgelser m.v. har formuleret som disse unges "behandlingsbehov". Dette behandlingsbehov forekommer eksempelvis udtrykt i vendinger som:

- trænger til knus og kærlighed, men samtidig skal han også have en fast hånd ... trænger til et varmt miljø med faste grænser".
- har behov for mere følelsesmæssige bindende relationer til nogle voksne mennesker og positive identifikationsmuligheder. Minutiøs ydre kontrol fra professionelle mennesker i omgivelser, der kender hans svaghed for misbrug samt kriminelle adfærd".
- er afhængig af nogle troværdige og klippefaste voksne. En behandling vil kræve, at dagligdagen har en meget, meget fast og overskuelig struktur".

Det umiddelbart mest slående positive "hård data"-resultat fra Hvalpsund-projektet, er givetvis at alle fire unge gennemførte hele programmet. Og de gennemførte opholdet hash/stoffrie og uden rømninger, mens et enkelt registreret tilfælde af tyveri blev vendt til en pædagogisk succes i forbindelse med et konfrontationsmøde mellem den bestjålne part og de unge (en såkaldt "alternativ konfliktløsning").

Isolerede tilfælde af optræk til vold blev taget i opløbet, således at projektet blev gennemført fri for vold (i hvilken sammenhæng det noteres, at personalet "kun" tre gange måtte benytte sig af den lovhjelmede ret til "fysisk magtanvendelse", dvs. fastholden af den unge).

Det hus projektet fandt sted i, blev efterladt i samme stand som da man flyttede ind i det. En af de unges aktive grafitti-fortid stak på et tidspunkt sit hoved frem, men tendensen til at lave "tags" blev stoppet inden det udviklede sig. Eneste spor af hærværk var nogle dage, hvor en ødelagt lænestol stod i et hjørne af opholdsstuen - *en pædagog* havde været for voldsom under tumlen med en af de unge.

De unges deltagelse i programmet har således været kontinuerlig og optimal, ligesom det var tilfældet for personalets vedkommende med en enkelt undtagelse (der var ingen sygedage i projektperioden, men en pædagog blev indkaldt til operation for en gammel knæskade - ved hvilken anledning kollegaer og samtlige unge i øvrigt kom på sygebesøg hos den pågældende). For tre af de unges vedkommende har kontinuiteten også været gældende for så vidt angår perioden efter projektet i de opholdssteder de unge blev placeret i (og som de her i skrivende stund, primo maj og ni måneder efter de hårde dage i sommerhuset i Virksund, fortsat befinder sig i).

Hvad der beklageligvis ikke kan konkluderes på, er de anbringende kommuners og sagsbehandlers vurdering af projektet og de rapporter over hver enkelt ung, som er det konkrete resultat af observationerne. Som sagt, har evaluering ikke været en del af oplægget, og der kunne ikke tages mere tid fra min hovedopgave på Solhaven til fordel for Hvalpsund-projektet, end det allerede havde været tilfældet.

Kun i ét tilfælde var Solhaven ikke konkret involveret i den unges anbringelse efter observationsprojektet. Den pågældende unge blev anbragt et sted, som Solhavens observationsrapport ikke havde anbefalet eller lagt op til. Og så vidt det foreligger oplyst, blev den unges observationsrapport ikke sendt til det pågældende opholdssted (som den unge rømmede fra efter kort tid, for noget senere at blive fængslet i sin hjemby for røveri).

I et andet tilfælde fandtes der ikke et sted, som kunne eller ville arbejde videre med denne unge ud fra de observationer og anbefalinger, som observationsrapporten åbnede op for (hvorfor Solhaven selv under temmelig improviserede forhold endte med at specialdesigne en løsning i en lejlighed i Løgstør for denne unge).

Disse to forskellige forløb illustrerer hver deres faglige problematik: 1. Når der nu foreligger en fyldestgørende observationsrapport, hvorfor følges dens anvisninger så ikke? Og når (den forkerte) anbringelse er foretaget, hvorfor får det pågældende opholdssted så ikke i det mindste medsendt den unges observationsrapport? 2. Uanset hvor på 13-skalaen en given observationsrapport m'atte placere sig med de pædagogiske planer for den unges fremtid, så står man overfor det problem, at de anbefalede anbringelsessteder ganske enkelt ikke eksisterer i virkeligheden i tilstrækkeligt antal.

Samtidigt med Hvalpsund-projektets afslutning, var der blandt politikere og i medierne en del diskussion om "den hårde kerne af unge kriminelle". Psykologen Talli Ungar Felding fra Psykologisk Center i København siger således i *Det Fri Aktuelt* (d.4.1.97), at der er behov for oprettelsen af et egentligt ungdomsfængsel til disse unge, blot det også er bemanded med socialpædagoger og psykologer.

Denne udtalelse står i skarp modsætning til erfaringerne fra Hvalpsund, hvor mindst to af de unge tilhørte den pågældende målgruppe, men hvor det på baggrund af de gjorte observationer ville være fagligt og menneskeligt utænkeligt at foreslå et ungdomsfængsel som opholdssted for de unge.

De unges eget syn på projektet kom bl.a. frem i de to gruppeinterviews, jeg havde med dem. Når bortses fra indslusningsfasen med dens interpersonelle fiendthged og aggression, forholdt de unge sig overvejende positivt til programmet. De forholdt sig nærmest til opholdet, som var det et kursus eller en slags højskoleophold, eller ganske enkelt nok en "foranstaltning" i et lang række af slagsen. De gjorde sig således ikke de store tanker om, at det den gang var et alternativt observationsprojekt, de var havnet i.

En siger således, at "vi lærer noget, som vi kan bruge, når vi skal bo alene". En anden siger: "Jeg synes, at det er gået godt, selvom starten var et helvede. Jeg er ikke vant til at sidde sammen med sådan nogle typer. Og blive mødt med trusler og ubekvemheder. Jeg ville bare væk! Nu synes jeg, at det er et rimeligt fedt sted. Der er ikke en dag, hvor der ikke grines."

En tredje ung siger i relation til personalegruppen, at "de må være her, vi skal være her" (en formulering som afspejler klientgørelse og en professionel opfattelse af klientrollen). Og at nogle af personalet efter hans mening "er for smarte og andre for sure". Hvortil en anden af de unge samstemmer og tilføjer: "Men det er sjovt, når X er her, for han er så sød!"

En fjerde ung, den der i gruppen sidst og mindst identificerede sig med personalet, mente stiltfærdigt, at "det går da stille og roligt i projektet. Men der er mange flash backs, hvor man ikke kan glemme vennerne derhjemme (alle istemmer!). Havde jeg været hjemme nu, var der blevet fyret en morgenfed og der ville blive fest..." (den pågældende er nu på Solhaven i varetægtssurrogat med henblik på indflytning, når dom for tre røverier er afsagt).

De unges made at forholde sig kritisk til projektet på, var overvejende saglig, når bortses fra deres urealistiske ønsker om at ha' egen nøgle og selvbestemmelse med henblik på at komme og gå, som det passer dem. Blandt de kritikpunkter som kom frem i de to interviews, kan citeres, at "Tyrkiet-aktiviteterne var for tynde", at "pædagogerne er for dårlige til at planlægge - det er tit at de først finder ud af, hvad vi skal lave samme dag". Desuden ville de gerne ha' en fast bowling-dag, og de efterlyste generelt "flere aktiviteter til vores aldersgruppe".

I forbindelse med projektets udprægede fysiske kultur og omgangsformer og de unges hyppige tumlen og voldsomme slåsen for sjovt med personalet, giver de i modsætning til andre steder, de har været anbragt "5 kokkehuer til personalet her, fordi de gider slå med os" (på nær den kvindelige medarbejder som mere tegnede rollen af en omsorgsorienteret moderfigur man kunne snakke med om sin forkølelse og salve til et sår, forskellige køkken- og madlavningsanliggender, familien derhjemme, livet i det hele taget). De unge taler meget positivt og grinende om at kunne afreagere, prøve og teste egne fysiske grænser m.v., og de beretter beredvilligt om, hvem de bedst kan li' at slå med blandt personalet. Der lægges heller ikke skjul på, at de er personalet fysisk

underlegne, og at det selvfølgelig giver nogle knubs og avs at søge infight med dem. På spørgsmålet om hvorfor de så ikke bare holder nallerne væk, svares der, "at man skal jo lige prøve, ik'?", "vi får jo også givet dem nogen" o. lign.

Ud fra et mindre psykoanalytisk indfald under interviewet, spørger jeg efterfølgende de unge, om de har tumlet med deres fædre som børn? En lettere bevæget tavshed opstår et kort øjeblik, som véd de unge intuitivt, at også på det punkt er de blevet snydt her i livet. To af dem får med besvær hevet et par enkeltteksempler frem fra hukommelsen, men ellers er svaret nej. Og som deltagerobservatør og interviewer, kombineret med læsning i de unges sagsakter og barndomshistorier, tegner skrækbilledet sig: måske har disse unge fået mere krop i disse fire måneder sammen med nogle fremmede betalte voksne, end tidligere i deres hele liv?

Bestræbelserne på at få opvurderet den pædagogiske dimension i observationen af de unge i en tæt relationsstruktur i et faseopdelt program, under af-institutionaliserede og normaliserede forhold, må siges at være lykkedes med Hvalpsund-forsøget. Selvom projektet ikke fulgte de planlagte faser slavisk, viste fasemodellen sig holdbar for så vidt den bragte de unge i et alsidigt og varierende antal sociale sammenhænge og situationer, hvor deres reaktioner, motivationer og handleberedskab kunne testes og aflæses til brug for de pædagogiske tiltag i forbindelse med deres efterfølgende placering i et opholdssted. Dermed frembragtes det forbedrede grundlag for observation og anbringelse, som var formålet med forsøget.

For så vidt angår perspektivet omkring udviklingen af en helt ny observationsmetode, kan Hvalpsund-projektet betragtes som et vellykket pilot-projekt, som bør gentages og følges op med henblik på en mere sikker - og gerne forskningsbaseret - fremstilling af denne relationsbaserede og normaliserende observationsform. Ikke mindst observationsprojektets opdagelse og registrering af de unges potentialer og aktivitetslyst, mest udtalt i "trivialitetsfasen", kan anskues som et muligt paradigmeskift og opgør med den sygdoms- og afvigerfikserede observationsmodel.

Hertil den dynamik, at de unge blev inddraget i observationen af sig selv, bl.a. gennem projektets socialrådgiver som sammen med hver enkelt ung gennemgik dennes sagsakter, skole- og psykologudtalelser m.v. ("Hvem siger *de* jeg er? Og hvem synes jeg selv, jeg er? Og hvem vil jeg gerne være/blive til?").

KRITIKPUNKTER

At dømme ud fra de mange seriøse henvendelser fra kommunerne og den lethed hvormed de fire pladser i Hvalpsund-projektet blev besat, er behovet til stede for et sådant program.

Ved en gentagelse af projektet, bør der naturligvis tages højde for nogle af de kritiske forhold, som både denne rapport og den interne evaluering har bragt frem:

- En grundig diskussion bør tages omkring indslusningsfasen: er personalegruppen for lille til denne "knald-eller-fald"-fase og/eller er det for voldsomt at starte samtidigt op med fire unge?
- Ved oplevelses- og "fuld-fart-på"-tur til Tyrkiet/udlandet, skal den rejseansvarlige i mindste detalje sikre, at de ønskede faciliteter er til stede, således at betingelserne for en aktiv rejse nu også er til stede.
- Hvad den afsluttende fase 5 angår, placeringsfasen, er det vigtigt at sørge for,

at den nødvendige tid forefindes til de unges anbringelse i egnet opholdssted. *Samtidig med* at det høje aktivitetsniveau, som generelt har kendetegnet projektet, fastholdes.

HVAD ER DET DER VIRKER? NOGLE HYPOTESER

En ting er, at fire stærkt adfærdsvanskelige unge gennemfører et observationsprogram under tilfredsstillende former. En anden at kunne sige præcist, *hvad* det er der har virket i programmet.

For at undgå de ellers så velkendte alenestående "input-output"-opgørelser, vil jeg afslutningsvis kaste et prøvende lys ind i "den sorte kasse" og forsøge på hypoteseplanet at sige noget om, hvad jeg begrundet formoder har været det positivt virksomme ved Hvalpsund-projektet.

1. De bestemte *ydre rammer* og de betingelser hvorunder de unge kommer til projektet spiller en betydelig rolle. Først og fremmest er det vigtigt, at projektet er tidsmæssigt afgrænset med en klar start- og slutdato, således at de unge, som ved højskoleophold, kurser eller sågar fængselsophold, kan indarbejde et indre lineært tidsperspektiv og i øvrigt ikke behøver at gå rundt og "spekulere" i strategiske måder at forholde sig på ("røvslikkeri" overfor personalet, pseudo-tilpasning m.v.) for at komme hurtigst muligt væk, som det kan være tilfældet ved de tidsubestemte ophold. Hertil kommer, at de unge, i lighed med Solhavens øvrige elever, på forhånd er forsikret, at herfra kan man ikke blive smidt ud p.g.a. dårlig eller sågar den værste opførsel.

For tre af de unges vedkommende har det givetvis endvidere været "en fordel", at de kom til projektet med den trussel hængende over hovedet, at hvis ikke de var her, ville de ryge tilbage til fængsel, psykiatrisk hospital eller en anden form for uønsket lukket samfundsmæssig foranstaltning.

2. Det er ikke tilstrækkeligt, at sådanne impulsdrivne "øjeblikkets unge" mødes af tydelige rammer omkring tid, sted og procedure. De skal også kunne knytte sig til sted, lokaliteter og menneskene omkring dem, uanset at der er tale om et midlertidigt ophold. Her er det slående og måske mest opsigtsvækkende ved projektet de normaliserende observationsbetingelser, "et helt almindeligt hus i Hvalpsund", som observationerne udspillede sig under. Institutionsbetinget adfærd, som det kendes fra sikrede afdelinger, var reduceret til et minimum. Kombineret med projektets anden mest bemærkelsesværdige komponent, faseprogrammet, sikredes nogle offensive observationspræmisses, som ikke mindst vedrørte adfærd og motivationer med kikkertsigtet stillet ind på de unges potentielle ressourcer og ikke blot deres problemadfærd. Sammenholdt med de ophobninger af ekstreme former for adfærd, inkluderet vold, som er sammenfattet i disse unges journaler og sagsakter, har det været forbløffende at observere, hvor normalt de *også* kan opføre sig, når blot omgivelserne signalerer klart, at det er det, der forventes. Hvalpsund-projektet har således på mange måder været et studie i positive Rosenthal-effekter. Altså bekræftigelser på den socialpsykologi der ligger i "forventningens selvopfyldende profeti": hvis omgivelserne massivt signalerer, at negativ adfærd forventes, ja, så lever de unge gerne op til forventningerne og leverer den negative adfærd. I betydelig udstrækning demonstrerede Hvalpsund-projektet, at hvis positiv adfærd forventes i en social context præget af "normalitet", så kan en "selvopfyldende profeti" produceres for så vidt

angår nogenlunde almindeligt anerkendte former for adfærd og opførsel.

I

3. Organisatorisk har Hvalpsund-projektet fungeret efter de almindelige Solhaveprincipper, d.v.s. et minimum af bureaukrati og en udstrakt uddelegering af ansvar til den personalegrupper som skulle gennemføre programmet i det daglige. Personalegruppen har været fritaget rigide rutiner og haft stor frihed til at arbejde ud fra gruppens egen formulering af hovedopgaven, som den lå beskrevet i faseprogrammet. Der var ingen egentlig "daglig leder", men en personalegruppe præget af de enkeltes selvstændighed og skiftende lederskab alt efter fasernes karakteristika og situationen. Solhavens formelle ledere har ved et par lejligheder følt sig usikre og nervøse ved bl.a. den frihed til at bevæge sig frit i Hvalpsund, som de unge hen ad vejen opnåede. Men har ikke på noget tidspunkt inter文neret i personalegruppens "metodefrihed".

Effekten af en sådan flad og selvforvaltende organisationsform har først og fremmest bestået i en yderst engageret og ansvarliggjort fællesindstilling, samt at pædagogerne 100% har kunnet koncentrere sig om hovedopgaven uden at skulle ty til velkendte institutionaliseringsfænomener som (arbejdstids) regeloverholdelse, kompetence- og fagafgrænsninger, unødvendig mødevirksomhed m.v. En høj produktivitet og gruppeakkord ville man ha' sagt, hvis det var i asfaltindustrien vi befandt os. Her kan vi med socialpolitikens terminologi sige, at ydelserne er kommet optimalt tæt på brugerne, således at en endog meget høj grad af personale- og voksenmæssig *tilgængelighed og kontinuitet* i forholdet til de anbragte unge har været konsekvensen.

Arbejdet for personalet i Hvalpsund-projektet var åbenlyst så engagerende, at det er umuligt at skelne mellem "det professionelle" og "det menneskelige". Det enkelte personalemedlems vilje og ønske om at nå ind til de unge, kombineret med den erfaring og professionalisme som især de to Solhaven-afdefingsledere trak med sig ind i projektet, betød en samlet *rummelighed* og indstilling med henblik på at stille sig til rådighed for selv de mest aggressive strømme og energier, som de unge dels forsøgte at nå, dels forsøgte at støde de voksne fra sig med.

Det er vigtigt at erindre sig, at disse unge ikke umiddelbart følte sig ulykkelige og svage, men snarere som vrede og stærke unge, der blev forhindret i at anvende deres kræfter frit. Selv om ord som "vrede" og "had" ikke figurerer i de unges ellers yderst ordrige sagsakter, falder de én lige for, når man som deltagerobservatør kommer tæt på dem. Vreden og hadet er enten synligt som eksplosioner, eller man mærker det som noget konstant nærværende, der til enhver tid kan komme til udbrud.

Hvalpsund-projektet havde åbenlyst usædvanligt gode forudsætninger for ikke kun at rumme og være "containere" for de unges vrede. Man evnede også at arbejde med vreden som en form for energi, der kunne transformeres til aktivitet og handling i socialt anerkendte former. Ikke mindst i kraft af de mange fælles virkeligheder, som skabtes i faseprogrammet gennem de unges handlingsbaserede relationer til personalet.

De unge har generelt svært ved at føre egentlige samtaler. Det er vanskeligt for dem at udrede, begrunde og sige klart, at det og det vil de gerne ha' hjælp til (for de er jo ikke "behandlingskrævende", men "vrede"). Da de tilmed som en væsentlig del af deres erfaringsbaggrund har, at ord lyver og at voksne ikke er til at stole på, må virkeligheden først og fremmest udforskes gennem *handlinger*, som det da også var tilfældet i Hvalpsund-projektet

Et grundvilkår for en "vredens pædagogik", jvfr. svenskeren Lars Lorentzon's bog *Vredens Pædagogik*, (1991), er at man ikke ser vrede som en afvigelse, der skal behandles, men at man respekterer og tager vare på de unges på mange måder berettigede vrede og anskuer den som en energiform, der kan arbejdes pædagogisk med i gensidige livsbefordrende relationer. Hvilket som sagt kræver rummelighed, som igen er betinget af et personale, der dels ikke er bange for de unge, dels evner og har lyst til at dyrke idræt, tumle og slås med de unge, gi' dem massage og i det hele taget investere fysik og krop i arbejdet. Man kunne således til Lorentzen's "vredens pædagogik" tilføje, at en sådan vredens pædagogik også må være en *kroppens* pædagogik.

Desuden skal den form for "miljøterapi" (anvendelsen af en institutions sociale struktur som behandlingsinstrument), som Hvalpsund-projektet også var, ikke kun forstås traditionelt, som at det er miljøet (huset, programmet, personalet, lokalsamfundet m.v.) der behandler de unge. Men netop når der er tale om "vrede unge" som vil "behandle" verden, skal miljøterapien give mulighed for nogle arenaer eller rum, som de unge selv skaber og som har deres tydelige aftryk.

4. Hvalpsund-projektet har ikke i snæver forstand været et observationsprojekt, men også et tilbud til de unge om at bruge projektet som trampolin og tage nogle skridt i retning af udvikling af fortrolighed sammen med nogle voksne, der vil dem det godt. Pædagogernes helt afgørende rolle har i denne forbindelse givet været at udvikle fortrolighed til de unge ved at stille sig til rådighed for dem, som *kontaktpersoner*, der med snart sagt alle midler er indstillede på at oprette og udvikle *relationen* til den enkelte unge konstruktivt. Som det er så glimrende fremstillet af den svenske psykiater Clarence Crafoord i bogen *Udviklende fortrolighed. Tanker om kontaktpersonfunktionen* (da.udg.1994) kan en kontaktperson, som stiller sig til rådighed for en anden være et stort potentiale for udvikling og fornyelse. Kontaktpersonen indgår i relationer, som har lighed med venskab og forældreskab. I modsætning til den tendentielt neutrale psykoterapeut, er kontaktpersonen ikke neutral, men må gerne fremstå som person og som én der så vidt muligt skal *være sig selv*. Kontaktpersonen behøver ikke hele tiden have det overblik over processen i samværet og samspillet, som det kræves i psykoterapi. Kontaktpersonens samvær med patienten er således ikke baseret på fortolkning, men på en form for *samliv* og emotionel funderet bevidst *medleven*. Relationerne til de unge baseres med andre ord på *dialog*. Personalets gennemlevelse af utallige mikroepisoder sammen med de unge, ledte ikke kun til observationer, men også til adfærdskorrektioner her-og-nu som kunne stabilisere de nye strukturer og former for selvkontrol, som de unge så katastrofalt har brug for for at kunne begå sig i livet. Sådanne adfærdsmæssige korrektioner har ikke været projektets mål som sådan, men er naturligt opstået på baggrund af nødvendighed hen ad vejen i *dialogens* form. Her dels forstået som di log i forbindelse med at personalet snakkede meget med de unge i deres eget og hverdagslivets sprog, dels dialog forstået som en strøm af følelsesladninger og formidling af atmosfære, videregivelse af attituder, forventninger m.v. Sidst men ikke mindst, har det givetvis været af betydning, at personalet ikke holdt sig tilbage med henblik på at trække på deres livserfaring. At turde være sig selv som pædagog og tage ansvar for en relation, implicerer automatisk at inddrage egne livserfaringer (hvor meget er et individuelt spørgsmål).

Risikoen ved i et observationsprojekt at knytte an til ovennævnte principper er åbenlyse. Dels kan man involvere sig så meget, at man mister overblikket. Dels kan man komme til at foregøgle de unge nogle former for fortrolighed og gensidighed, som ved projektets afslutning blot vil fremstå som nye svigt og brud set fra de unges side.

Der har givetvis været tidspunkter i projektførelsen, hvor personalet har stået med den følelse, at de ikke havde overblik over situationen. I det samlede forløb har det imidlertid ikke været et problem, idet dels projektets socialrådgiver "på sidelinjen" havde en mere betragtningsposition, ligesom Solhavens ledere tjente som sparrings- og supervisionspartnere i de situationer hvor overblikket manglede internt. Hertil kom de eksterne psykologundersøgelser af eleverne. Hvad eventuelle bristede håb og skuffelser over nye afbrudte relationer angår, har det været et delvist problem for den af de unge, der jvfr. efterskriftet ikke er i Solhaven-regi idag. Han savner i forhold til sit nuværende opholdssted den særlige Solhaven-omgangsform og de dage, hvor der mindst bliver grinet højt én gang per dag.

Generelt er separation på baggrund af en ellers udviklet fortrolighed dog en problemstilling man må regne med. Og det kan eksempelvis ikke anbefales at overføre Hvalpsund-modellen til yngre børn, som ikke kan forventes at administrere og overskue tilknytningernes tidsbegrænsede varighed.

5. Hvalpsund-projektet brugte relationen som middel til at skabe relationer, hvor de unges

beredskab og potentiale/motivationer i forskellige sociale sammenhænge kunne observeres. Uden på forhånd at have lagt nogle klare teoretiske rammer ind omkring relationstænkningen, er det tydeligt set i bakspejlet, at det er en form for "*relationsobservation*", der har været det gennemgående og samlende i projektet. Observationsprojektet kan således sammenfattende siges at have bestået af relationer i forskellige forud planlagte faser, som på samme tid er observationer gennemført i kraft af relationer og en pædagogisk korrektion/"behandling" som forbedrer de unges evne til at indgå i relationer. Kort sagt: relationer har været både middel og mål.

Hertil skal tilføjes, at projektet ikke forlods havde defineret forskellige kontaktpersoner i relation til de enkelte unge, men at den udviklende fortrolighed og relation blev dannet i en principielt uforudsigelig proces, hvor det har været et individuelt anliggende, hvem af pædagerne der blev betydningsfulde for de enkelte unge. Personalegruppen har her vist sin styrke ved at rumme en flerdimensionel opfattelse af de unge gennem de enkelte personalemedlemmers forskellige temperamenter, ligesom Solhavens generelle princip om at lade de ansatte "være gode til det de er gode til" fremelskede de enkelte pædagogers forskellige personlighedsbetingede måder at være på i relationerne til de unge.

Personalegruppen var jo åbentlyst "tværfagligt" sammensat; en kendsgerning som imidlertid bør suppleres med den mere subjektivt prægede, men ikke mindre væsentlige faktor, at den også var *tværpersnlig* på en dynamisk og frugtbar måde.

6. Det er naturligvis sin sag at skulle redegøre for den "tværpersnlig" sammensatte personalegruppes forskellige personligheder. Lad det blot her være slået fast, at i Hvalpsundgruppen var der flere forskellige temperamenter til stede, som dels kunne opfange forskellige aspekter af de unges problematikker, dels stå for de unge som forskellige voksne erfaringsbaggrunde og modeller, der kunne trækkes på.

Indenfor den fælles projektramme, var der en vidtgående frihed hvad angår de personlighedsbetingede måder at være på i relationerne til de unge.

Udformningen af den professionelle rolle som pædagog i projektet, den enkeltes "stil", var således meget individuel. Generelt var personalet yderst *personlige* i deres arbejde. Og de afstod ikke nødvendigvis fra at inddrage deres *privatsfære* i arbejdet. Alle fire unge har således været samlet til middag privat hos Solhavens socialrådgivere, været på sygebesøg hjemme hos en nyopereret pædagog, enkeltunge har været privat hjemme hos den medarbejder, de som projektet skred frem, knyttede sig mest til m.v.

Umiddelbart opfattede de unge denne eksponering af personerne bag pædagogrollen som noget meget positivt og ægte, ikke mindst deres generelle "pædagogtræthed" taget i betragtning. Det lyder banalt at sige, men de unge modtog og responderede ganske enkelt positivt på denne *menneskeliggjorte* form for socialpædagogisk arbejde. Personalet ga' meget af sig selv; og de unge tog imod!

Skal der nævnes en kritisk indvending, må det gå på, at enkelte medarbejdere undertiden unødigt bramfrit betjente sig af de unges jargon. Ligesom den ellers befriende humor indimellem kappede over og blev til ubehagelig ironi/sarkasme.

Trykt eksemplar med billeder kan bestilles hos: Solhaven, Klovenhøjvej 19, 9640 Farsø, 9863 3028 mod forudbetaling af 75 kr. pr. styk.

Bilagsmateriale:

Solhaven

Farsø, august 1996

Til medarbejdere og unge på Solhaven!

Solhaven har nu eksisteret i godt 9 år. Og nærmer sig med andre ord 10-års fødselsdagen. Stedets arbejde med de unge har de senere år vakt større og større opmærksomhed uden for Himmerlands grænser. Således har man inde i Socialministeriet i København samt med støtte fra Egmontfonden, besluttet at give penge til brug for en bog om Solhavens pædagogik og metoder. Altså ikke en roman eller en journalistisk reportage om Solhaven, men en fagbog som bl.a. skal kunne bruges til at ruske op i andre pædagoger og de studerende rundt omkring på pædagogseminarierne.

Der er blevet bevilget penge til ét års løn + de omkostninger, der er ved at lave en sådan bog. Og det er mig, Benny Lihme, som er blevet ansat til at skrive bogen.

Det års løn der er afsat, vil blive fordelt over en periode på 2 år, så det jeg kommer til at skrive om Solhaven kan blive mere dækkende og repræsentativt end hvis hele årslønnen blev fyret af indenfor ét år.

For at kunne skrive bogen vil jeg i kortere og længere perioder opholde mig på Solhaven. Det er jo meningen, at jeg skal være upartisk og så objektiv som muligt, ellers kunne Solhaven lige så godt ha' brugt et reklamebureau. Men for som udenforstående at kunne skrive bogen, er det vigtigt at kontakten mellem mig og de ansatte/de unge er åben og god.

Det kan dog ikke undgås, at nogle vil opfatte et sådant København-fremmed-fidus som en slags "Spion-Kurt eller "psyko John", der bare er ude på at hive hemmeligheder ud af folk, for så senere at afsløre dem i offentligheden. Det er nu langt fra min hensigt. Jeg vil bare gerne ha' jeres tillid og åbenhed, fordi det er den eneste reelle mulighed for at lave en virkelig seriøs solhaven-bog, som seminarierne vil stå i kø for at købe om 2-3 år. Udover bare at være til stede, høre og se med mine sanser, tage notater til min dagbog, vil jeg også hen af vejen spørge de fleste af jer, om I vil afsætte tid til et eller flere interviews (med båndoptager på). Ligesom jeg nok i det andet år vil foretage nogle spørgeskemaundersøgelser (i hvert tilfælde blandt de ansatte) -Jeg regner også med på et tidspunkt at gå rundt i Farsø og omegn, og spørge til lokalsamfundets opfattelse af Solhaven og de unge her.

Det er absolut vigtigt for mig at pointere, at jeg hverken er Socialministeriets eller ledelsen på Solhavens mand. Når jeg har sagt ja til at påtage mig opgaven, er det selvfølgelig fordi jeg er positivt indstillet overfor Solhavens pædagogik (ligesom jeg er imod at unge rårder op i fængsler eller på psykiatriske afdelinger). Men mere ligger der heller ikke idet. Sagt på en anden måde: som en udefrakommende, fri forsker, har jeg tavshedspligt for så vidt angår de informationer, oplysninger og meninger som jeg støder på hos ansatte og unge (undtaget drab og drabsforsøg. . .). Jeg vil således heller ikke i min bog bruge jeres rigtige navne. Men blot skrive "en af de unge", "en 17-årig", "en af pædagogerne", "en kvindelig ansat" 0. lignende.

Jeg har tidligere skrevet fagbøger om socialpædagogik, gadebørn og beslægtede emner, ligesom jeg

har været bestyrelsesformand for kollektivet Majgården ved Horsens, der i en årrække i 70'erne og 80'erne var et alternativt anbringelsessted for unge kriminelle fra København. Jeg har også været med i en baggrundsgruppe på Nørrebro for ungdomsprojektet SJAKKET (ligesom jeg har skrevet efterord til bogen om SJAKKET) . I øjeblikket er jeg med i en høringsgruppe med gamle Sjak-folk, en masse unge, folk fra Skolen for Musik og Teater osv. Vi er i gang med at arrangere en høring om Københavns rødder og rødinder til november i Amager bio. Derudover er jeg redaktør af fagtidsskriftet Social Kritik, lever af at holde foredrag og skrive artikler m.v.

Om mig selv desuden følgende: 49 år og far til 4 drenge i alderen 6-23år.

Intereser: rejser, løse bøger, sport samt rock-og jazzmusik. Hvad jeg har lyttet til, mens jeg har skrevet denne meddelelse? En gammel C.V. Jørgensen-ting ("Lige Lovlig Live") og Nirvana ("Unplugged in New York")

Afslutning: Som "forskeren" der kommer helt ovre fra København for at indsamle data og oplysninger om dette hersens Solhaven, er der selvfølgelig lagt op til , at det er mig der skal komme til jer og spørge. Men: hold jer endelig ikke tilbage, hvis i vil spørge mig om noget. Enten rent menneskeligt eller fagligt, eller om jeg stiller op til et spil ludo eller bordtennis. Eller hvis min tilstedeværelse simpelthen bare irriterer jer, så kom og tag det op med mig. Jeg hader hvisken i krogene.

I håb og åbenhed og støtte til den bedst mulige bog om Solhaven

Benny Lihme.